

Nyugat-magyarországi Egyetem
Geoinformatikai Kar

A szabálysértési eljárás és a büntetőeljárás bizonyítási szakaszának összehasonlítása

Konzulens:

Dr. Kovács Miklós
mestertanár

Készítette:

Józsa Róbert
Levelező tagozat
Igazgatásszervező Szak

Székesfehérvár
2014

NYILATKOZAT

Alulírott Józsa Róbert (neptun kód: [REDACTED]) jelen nyilatkozat aláírásával kijelentem, hogy **A szabálysértési eljárás és a büntetőeljárás bizonyítási szakaszának összehasonlítása** című

szakdolgozat

(a továbbiakban: dolgozat) **önálló munkám**, a dolgozat készítése során betartottam *a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. szabályait*, valamint az egyetem által előírt, a dolgozat készítésére vonatkozó szabályokat, különösen a hivatkozások és idézések tekintetében¹.

Kijelentem továbbá, hogy a dolgozat készítése során az önálló munka kitétel tekintetében a konzulenszt illetve a feladatot kiadó oktatót **nem tévesztettem meg**.

Jelen nyilatkozat aláírásával tudomásul veszem, hogy amennyiben bizonyítható, hogy a dolgozatot **nem magam készítettem**, vagy a dolgozattal kapcsolatban szerzői jogsértés ténye merül fel, a Nyugat-Magyarországi Egyetem **megtagadja a dolgozat befogadását és ellenem fegyelmi eljárást indíthat**.

A dolgozat befogadásának megtagadása és a fegyelmi eljárás indítása nem érinti a szerzői jogsértés miatti egyéb (polgári jogi, szabálysértési jogi, büntetőjogi) jogkövetkezményeket.

Székesfehérvár, 2014. május 21.

.....
Józsa Róbert
hallgató

¹ 1999. évi LXXVI. tv. 34. § (1) A mű részletét - az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven - a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.

36. § (1) Nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára - a cél által indokolt terjedelemben - szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást - a szerző nevével együtt - fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.

TARTALOMJEGYZÉK

1.	BEVEZETÉS	3.
2.	AZ EGYES ELJÁRÁSOK BIZONYÍTÁSRA VONATKOZÓ SZABÁLYAI A JOGFEJLŐDÉS TÜKRÉBEN	5.
2.1	Bizonyítás fejlődése a középkori Magyarországon	5.
2.2	Bizonyítás a 15-18. századi Magyarországon	8.
2.3	Bizonyítás a büntető eljárásjogi kodifikációkban	11.
2.4	Bizonyítás a szabálysértési jogi kodifikációkban	14.
3.	A SZABÁLYSÉRTÉSI ÉS A BÜNTETŐELJÁRÁS BIZONYÍTÁSRA VONATKOZÓ TÖRVÉNYI RENDLKEZÉSEINEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA	17.
3.1	Az egyes eljárásokat szabályozó törvények szerkezeti felépítése	17.
3.2	A tényállás tisztázása és a bizonyítás tárgya	18.
3.3	A bizonyítás eszköze és a bizonyítás eszközei	20.
3.3.1	A tanúvallomás	20.
3.3.1.1	<i>A tanú meghallgatása és a tanú kihallgatása</i>	22.
3.3.1.2	<i>A tanú adatainak zárt kezelése és a tanú védelme</i>	24.
3.3.2	A szakértő és a szakvélemény	24.
3.3.3	A tolmács	27.
3.3.4	A tárgyi bizonyítási eszköz	27.
3.3.5	Az okirat	28.
3.3.6	A szemle	28.
3.3.7	A szembesítés	28.
3.3.8	Az eljárás alá vont személy vallomása és a terhelt vallomása	28.
3.3.9	A szabálysértési törvény által nem, azonban a büntetőeljárás törvény által szabályozott további bizonyításra vonatkozó rendelkezések röviden	29.
4.	AZ EGYES BIZONYÍTÁSI ESZKÖZÖK LÉNYEGE GYAKORLATI PÉLDÁKON KERESZTÜL	30.
4.1	Bizonyítási eszközök	30.
4.1.1	A tanúvallomás	30.

4.1.2	A szakvélemény	33.
4.1.3	A tárgyi bizonyítási eszköz	35.
4.1.4	Az okirat	35.
4.1.5	A terhelt vallomása	35.
4.2	A bizonyítási eljárások	40.
4.2.1	A szemle	40.
4.2.2	A helyszíni kihallgatás	45.
4.2.3	A bizonyítási kísérlet	48.
4.2.4	A felismerésre bemutatás	52.
4.2.5	A szembesítés	55.
4.2.6	A szakértők párhuzamos meghallgatása	59.
5.	A BÍRÓSÁG ÉS ÜGYÉSZSÉG ELVÁRÁSAI A BIZONYÍTÁSI ELJÁRÁSSAL SZEMBEN	60.
5.1	Ügyészségi, bírósági elvárások a bizonyítási eszközökkel szemben	62.
5.2	Ügyészségi, bírósági elvárások a bizonyítási eljárásokkal szemben	63.
6.	BEFEJEZÉS	65.
7.	IRODALOMJEGYZÉK	67.

1. BEVEZETÉS

Szakedolgozatom témájának a szabálysértési eljárás és a büntetőeljárás bizonyítási szakaszának összehasonlítását választottam. 1998-ban az érettségi vizsgámat követően a Miskolci Rendészeti Szakközépiskolában folytattam tanulmányaimat. Ebben a tanintézetben részletes ismereteket szereztem - sok egyéb más tantárgy mellett - az akkor hatályos Szabálysértési törvényről, valamint a büntetőeljárásról és a Büntető Törvénykönyv rendelkezéseiről is. A későbbiek során az Érdi Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztályára kerültem, és a mai napig is ott dolgozom, mint bűnügyi nyomozó. A munkám során gyakorlatilag javarészt a Büntetőeljárási törvényt használom és a Büntető Törvénykönyv az, ami a munkám során a mindennapjaimat segíti, de egyes intézkedések, - értékhatár negatív irányú elmozdulása - szükségessé teszi, hogy a Szabálysértési törvénnyel is tisztában legyek. Több esetben előfordult már, hogy a sértett által megadott bűncselekményből származó kár, a későbbiek során, egy tárgyszakértő bevonása mellett alacsonyabb lett és az eljárás lefolytatására már a szabálysértési hatóság volt jogosult.

A főiskolán a tantárgyak között szerepelt a közigazgatási büntetőjog, azaz a szabálysértés is. Ezért kaptam az alkalmon és olyan témakört választottam, amelyben autentikus személyként maradandót tudok alkotni. A szakedolgozatomban talán olyan, az életből merített példákat fogok tudni bemutatni, melyek egyértelműen magyarázzák az állításaimat.

Dolgozatomban röviden áttekintem az egyes eljárások bizonyítására vonatkozó szabályait az évek során kialakult jogfejlődés tükrében. Ezen résznél kötötten tudok csak írni, mivel a múlta hatással már nem lehetünk, itt csak szigorú tényekre lehet hagyatkozni.

A szakedolgozat következő szakaszában egyenként vizsgálom a büntetőeljárás és a szabálysértési eljárás bizonyításra vonatkozó törvényi rendelkezéseit. A törvényeket egymás után áttekintem, és kiemelem a legfontosabb azonosságokat és különbségeket, gyakorlatilag összehasonlításukat és elemzésüket fogom elvégezni.

A továbbiakban ismertetni fogom a bizonyítási eszközök lényegét gyakorlati példák segítségével. A büntetőeljárásnál, a bizonyítási eszközök vizsgálatán túl a dolgozatomban

kitérek a bizonyítási eljárásokra, amelyeket a mindennapi munkámból és szakmai tapasztalataimból megszerzett gyakorlati példákkal támasztok alá.

Végezetül összefoglalom a bíróság és az ügyészség elvárásait a bizonyítási eszközökkel és eljárásokkal szemben. Ez a dolgozat talán egyik legérdekesebb része, mivel ezen szakasz megírásában segítséget nyújtott a Budaörsi Járásbíróság elnöke, Dr. Liziczay Sándor, valamint a Budaörsi Járási Ügyészség vezetője, Dr. Nikolényi Gábor. A szakdolgozatom megírásán túl a személyes elbeszélgetés alatt talán olyan információkat is be tudtam gyűjteni, mely a mindennapi munkavégzésem megkönnyíti, vagy segít precízebben ellátni a feladataimat.

2. AZ EGYES ELJÁRÁSOK BIZONYÍTÁSRA VONATKOZÓ SZABÁLYAI A JOGFEJLŐDÉS TÜKRÉBEN

2.1 Bizonyítási eljárás fejlődése a középkori Magyarországon

Hazánkban a bizonyítás alakulását jelentősen befolyásolta a feudális társadalom mindenkori fejlettségi foka. A magyarság első századaiban olyan bizonyítási eszközök alkalmazása vált általánossá, amelyek elsősorban a fél becsületességét voltak hivatottak bizonyítani (párbaj - duellum, istenítélet - ordalia). Ezek az úgynevezett alaki bizonyítási eszközök egészen a XV. századig – az istenítélet csak a XIII. századig - uralták a perjogi bizonyítást, megalapozva ezzel a kötött bizonyítási rendszer hazai alapjait.¹

A bizonyításra vonatkozó normák szempontjából első királyaink (Szent László, Kálmán dekrétumaiban) alatt találkozhatunk eljárásjogi princípiumokhoz hasonló, alapvetően germán, illetve a frank jogelvekkel, úgymint a "Judicia Dei" vagy "Ordalia" intézménye. Szent László Király Dekrétumainak Első Könyve szerint, ha [sic], valaki mással paráználkodó feleségét megöli, Istennek adjon számot róla; és ha kedve tartja, vegyen mást feleségül. 1. § De ha valaki az asszony közelvalói közül ellene kelne, hogy igaztalanul ölte volna meg, bíró eleibe vigyék a dolgot; és minden módon arról tudakozzanak a szomszédoktól, ha gyűlölségben és utálatban lett volna-e az ő férje előtt, avagy az ő paráznasága felől valami gyanúság támadott volna-e már előbb? és a bíró ítéljen benne igazság szerint”.²

A perbeli bizonyítás hazánkban, mint a középkorban sokáig mindenütt, formai volt. A felfogásokban az volt, hogy jogsérelem csak gonoszságból keletkezhet. Egyes személyeknek a joga csak úgy szenvedhet sérelmet, ha a másik fél azt vétkes szándékossággal akarja sérteni és csakugyan sérti. A bizonyítás arra irányult, hogy a becsületes lehet-e az az ember, akit a másik perbe fog és annak volt joga bizonyítani, akinek a becsületességét kétségbe vonták. Az ily irányú bizonyítás csak formai lehetett, csakugyan az is volt, mert bizonyítékul vízpróba és tüzesvaspróba, meg a bajvívás szolgáltak.

¹ Dr. Boros Anita: Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban, Phd értekezés Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest 2008. 70. oldal

² Szent László Király Dekrétumainak Első Könyve 13. Fejezet a parázna asszony megöléséről. in. Ezer év törvényei. forrás: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=327>

Vízpróba esetén a próbára bocsátott személyt - kezeit-lábait összekötözve - folyóba vagy tóba mártották, és amennyiben ott elmerült, akkor ártatlannak találták, ha pedig vissza feljött a víz felszínére, akkor bűnösnek találták.

A tüzes vas próba esetén, amennyiben a tüzes vas által okozott sérülés meghatározott idő alatt begyógyult, úgy a próbára bocsátottat ártatlannak minősítették.

A fenti idézetből egyértelműen látható, hogy elődeink jól felismerték és gyakorlatilag elválasztották egymástól a különböző bűncselekményeket. Kitér a törvényszöveg arra a részre is, amennyiben nem egyértelműen állapítható meg a tényállás. Itt már előtérbe helyezi a szomszédok, azaz a tanúk meghallgatását.

Kálmán Dekrétumai tanúskodnak arról, hogyan történt a tanúk korabeli meghallgatása:

„Parancsoljuk, hogy ha valaki tanuságra hivatik és az ő vallomásával másnak az igazságát akarja megbizonyítani, ily okkal fogadják el annak tanuságtételét: elsőben is, ha meggyónta bűneit a papnak, azután, ha földje van; azért, hogy a gyónás legyen zálog az igaz tanuságért, a birtok pedig váltság a hazug tanu vétkeért.”³

A következő dekrétumban pedig már kitér a hamis tanúzás törvényes jogkövetkezményeire is. Itt még jelentős szerepe volt az egyháznak az igazságszolgáltatásban.

A XIII. századtól, de különösen az Anjou – időktől az anyagi bizonyítási eszközök kerültek előtérbe, úgymint az oklevél -, a tanúbizonyítás (humanum testimonium), illetve a perbeli eskü (juramentum). Az oklevelek alapján a bíróság azonnal meghozhatta végső döntését, míg a bajvívás, vagy az eskü esetében a bíróság külön szószóló vagy bizonyítási ítélet igénybe vételével állapította meg a vélt, vagy valós igazságot.⁴

Az Árpád-házi királyok idején a bíró nem az igazságról döntött, hanem csak a felek indítványairól. A bizonyítási eszközök első sorban az istenítéletek soraiból kerültek ki, de előkelő helyre kerül a nemesi eskü is. 1279 után, a vaspróba megszűntével a bajvívás (duellum) került előtérbe.

³ Kálmán Dekrétumainak Első könyve 26. Fejezet arról, hogy a tanúk gyónjanak meg, minekelőtte tanuságot tesznek. in. Ezer év törvényei; forrás: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=430>

⁴ Dr.Boros Anita: Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban, Phd értekezés Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest 2008. 71. oldal

Közkedvelt volt a tanúbizonyság is, mely során a tanú az őket tanúként perbe hívó fél becsületességét, szavahihetőségét bizonyította. Az írásbeli bizonyítás az írásbeliség alacsony foka miatt még sokáig nem jutott jelentőséghez. Kizárólag a királyi okmányok bírtak közokirati bizonyító erővel.⁵

Az Árpádok idején az eljárás szóbeli és rendkívül egyszerű volt. A perbeli tényállás tisztázása végett a bíróság előtt a felek kölcsönösen előadták álláspontjaikat. Amennyiben a felek által előadottak alapján még mindig nem sikerült a tényállás felderítése, a bizonyítási eljárásra a bíró külön határidőt tűzött ki.

Jelentős változások következtek be a XIV. század folyamán, amikor is írásbeliség és az állami hatalom gyökeret eresztett, illetve az egyház fokozatosan kivonult az igazságszolgáltatás területének nagy részéről, a formális bizonyítás helyett a bonyolult anyagi bizonyítás került előtérbe.

A XV. század végétől a kánoni és a római jog hatására jelentősen átalakult a hazai jog és a bünvádi eljárásban is gyökeret vert a nyomozó elv. Azzal, hogy Mátyás a külföldi tudósokat hazánkba hívta, valamint a külföldi egyetemek látogatását támogatta, hathatósan elősegítette a római és kánoni jog elveinek elterjedését. Ezáltal Mátyás és II. Ulászló uralkodása alatt a vádrendszer és a nyilvánosság háttérbe szorult.⁶

A Hunyadiak idején számos eljárási normát tartalmazó törvénycikk született, köztük a perhalasztásról, az eljáró hatóságokról, illetve néhány esetben a bizonyításról is.

Werbőczy 1514-es Tripartituma elszórtan tartalmazott rendelkezéseket a perbeli bizonyítás kérdését illetően, amely a törvényes bizonyítási elmélet alapján működött, bár alapvetően nem az egyes bizonyítékok bizonyító erejének meghatározásával, hanem a bizonyítási eljárás lefolytatásának mikéntjével foglalkozott. A Tripartitum szokásjogi rendszere egészen a feudalizmus végéig érvényesült.⁷

⁵ Dr.Boros Anita: Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban, Phd értekezés Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest 2008. 71. oldal

⁶ Dr.Boros Anita: Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban, Phd értekezés Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest 2008. 72. oldal

⁷ Dr.Boros Anita: Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban, Phd értekezés Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest 2008. 72. oldal

A középkor büntető eljárása lényegében két eljárástípust ismert: a nemesek esetében a vádrendszer szellemében írásbeli, míg a nem nemesek bűnügyeiben a nyomozóelvet intézményesítő sommás per folyt.⁸

2.2 Bizonyítás a 15-18. századi Magyarországon

Ebben a korszakban a bizonyításra vonatkozó rendelkezéseket a polgári peres eljárás, valamint a büntetőperes eljárás bemutatása során lehet legjobban átlátni.

A polgári peres eljárás hat szakból épült fel:

- Előkészületi szak;
- Exceptiós szak;
- Allegatiós szak; Bizonyítás (okirat, tanúvallatás, szemle, eskü)
- Befejezési szak;
- Perorvoslati szak;
- Végrehajtási szak;

Az előkészületi szakaszban a perbehívó parancs mellett megjelent a keresetlevél a 18. századra. A keresetlevél azonos a kérelemmel. Ezt a felperes nyújtotta be a bíróságnak, hogy kérje az alperest elmarasztalását. Ezt követően a bíróság értesítette az alperest és egyben meg is idézte.

Az exceptiós szakasz, mely a kifogásos perszak volt. Itt az ügyvédek mutathatták meg, hogy mit tudnak, alaki kifogásokkal akár évtizedekig elhúzták a pereket. Ebben a perszakban érdemleges változás nem történt.

Az ellegatiós szakaszban a korábbi formális bizonyítás helyett, már anyagi bizonyítás folyt: „a bíróságok megkísérelték rekonstruálni a megtörtént eseményeket-történeteket”.⁹ Az oklevélnek és a tanúkihallgatásnak az eddigieknél sokkal nagyobb lett a jelentősége. Az oklevél lehetett közokirat, illetve magánokirat. A közokiratok, „hacsak az ellenérdekű fél hitelességüket vagy érvényességüket kétségbe nem vonta, a perben teljes bizonyítékul szolgáltak”¹⁰ A magánokiratnak a bizonyító ereje, valamint a súlya kisebb volt.

Befejezési szakaszban az írásbeli per bírósága az iratok alapján hozta meg az ítéletét.

⁸Angyal Pál: A magyar büntetőeljárás jog tankönyve. Athenaeum, Budapest, 1915., 28.p.

⁹Mezey Barna Magyar Jogtörténet 2., javított kiadás, Osiris Kiadó Budapest, 2003 373 oldal

¹⁰Mezey Barna Magyar Jogtörténet 2., javított kiadás, Osiris Kiadó Budapest, 2003 374 oldal.

Perorvoslati szakaszban mivel már nem az Isten hozott ítéletet, hanem a gyalró ember, így nagyobb jelentősége lett a perorvoslatnak. A legjelentősebb perorvoslatok:

- fellebbezés (apellatio),
- visszaűzés (repulsio),
- ügyvédszó visszavonása (revocatio vocis procuratoris),
- perújítás.

Végrehajtási szakaszban újdonság volt, hogy az első fokon eljáró bíróságnak volt kötelessége az ítéletet végrehajtani.

Az inkvizitórius büntetőper (processus criminals): „Az inkvizitórius büntetőeljárás alapjaiban különbözött az akkuzatóriustól, részben nyilvánosságot kizáró jellege, részben bizonyítási struktúrája, részben pedig a döntési mechanizmus vonatkozásában”¹¹

A büntetőperes eljárás a 15-18. században négy nagy szakaszra tagolódott:

- Előkészületi szak;
- Törvényszéki szak;
- Perorvoslati szak;
- Végrehajtás.

Előkészületi szakasz: büntetőeljárásra akkor került sor, amennyiben a hatóságnak büntetendő cselekmény jutott a tudomására. Csakúgy, mint a mai időkben, akkor is a feljelentések során szerzett a hatóság tudomást a bűncselekményekről. Az előkészületi eljárásban megkülönböztetünk:

Vizsgálati vagy nyomozati szakaszt. Ezen szakaszban a hatóság hivatalból próbálta felderíteni a bűncselekményeket. „S mert ez az eljárási forma kötött bizonyítási rendszert alkalmazott, értelemszerűen ide helyeződött az eljárás súlypontja is.”¹²

A vizsgálati szak legfontosabb hatósági cselekményei: gyanúsított kihallgatása, tanúkihallgatás, a szemle, és a szakértő véleménye. „Amennyiben szükséges a gyanúsított letartóztatása (befogás, incaptivatio), előzetes fogságba helyezése (tömlöcöztetés, incarceration), szükség esetén köröztetése (levelesítés, proscriptio).”¹³

¹¹ Mezey Barna Magyar Jogtörténet 2., javított kiadás, Osiris Kiadó Budapest, 2003 374 oldal

¹² Mezey Barna Magyar Jogtörténet 2., javított kiadás, Osiris Kiadó Budapest, 2003 375 oldal.

¹³ Mezey Barna Magyar Jogtörténet 2., javított kiadás, Osiris Kiadó Budapest, 2003 375 oldal.

A gyanúsított kihallgatása (*examen benevolum rei*) fontos eljárási cselekmény volt, mivel a hatóságok ez által tudták pontosan rekonstruálni az eseményeket. Mivel a legfontosabb dolog az igazság kiderítése volt, így a terhelt vallomása nagy jelentőséggel bírt. A vallomástétel kikényszerítése végett vezették be kínvallatás (*tortura*) intézményét. A kínvallatást természetesen nem lehetett alkalmazni nemesekkel, patríciusokkal, honoráciorokkal, gyermekkel, öregekkel, terhes nők és betegekkel szemben. Ezt az előírást nem tartották be, kevesebb számban, de előfordult, hogy a fenti felsorolásból is kerültek ki olyanok, akik a kínvallatás áldozatai voltak. Azt pontosan nem lehet tudni, hogy a tortúra egyes fokozatai milyen vallatási formákat tartalmaznak, de a bíró által elrendelt szigorú nézéstől, a kopaszra borotvált fejbőrre a hideg víz csepegtetésén át, sokféle módszer alkalmaztak. A tortúra intézményét alkalmatlansága és célszerűtlensége miatt 1776. március 22-én betiltotta.

A tanúkihallgatás (*tudományvétel, inquisitia*), a vizsgált időszakban kétféle módon működhetett. Az egyszerű tudományvételt (*inquisitio simplex*) még a pert megelőzően rendelték el. A szolgabíró más hatósági személyekkel kiszállt a cselekmény színhelyére és nyilvánosan, vagy titokban kérdezősködött, információkat szerzett be a cselekménnyel kapcsolatban. Gyakorlatilag megpróbálta alátámasztani a felperes beadványát. A begyűjtött releváns adatokról jelentést készítettek a bírónak. „A tanúkihallgatás másik formája a közös tanúbizonyítás vagy köztudományvétel (*inquisitio communis*). Ezt a per folyamán rendelte el a bíróság.”¹⁴ Itt már részletesen a cselekményre vonatkozóan, egyenként hallgatták ki a felek, vagy képviselőik jelenlétében, az általuk felvonultatott tanúkat. A tanúvallomásokról részletesen jelentés készült.

A vizsgált korszakban megsokasodtak az *egyéb bizonyítási eszközök*. A terhelt és a tanúk kihallgatásán felül több bizonyítási eszközt alkalmaztak. „Így például szerveztek szembesítést (*confrontatio*), tartottak szemlét (*revisio oculata*), szakértői – legtöbbször orvosszakértői – véleményeket hallgattak meg, iratokat vizsgáltak, még csak ritkán ugyan, de már felhasználták a toxikológia tudományának eredményeit.”¹⁵

Törvényszéki szakasz: „A nyomozati szak „eredménye” alapján összeállított vádlevélnek a bírósághoz való benyújtásával kezdetét vette az eljárás törvényszéki szakasza, amely a korábbi exeptió, allegatió és befejezési szakaszt egyesítette magában.”¹⁶

¹⁴ Mezey Barna Magyar Jogtörténet 2., javított kiadás, Osiris Kiadó Budapest, 2003. 375. oldal

¹⁵⁻¹⁶ Mezey Barna Magyar Jogtörténet 2., javított kiadás, Osiris Kiadó Budapest, 2003. 376. oldal.

A terhelt személye megjelenése mindig kötelező volt. Ekkoriban a tárgyalások egy nap alatt lezajlottak, az évek során megsokszorozódtak, mely a bíróságok felületességéhez vezetett.

Perorvoslati szakaszban a büntetőeljárás a perújítás és a fellebbezés intézményét ismerte el.

Végrehajtási szakaszban a polgári eljárással megegyezően, az első fokon eljáró bíróságnak volt kötelessége az ítéletet végrehajtani.

2.3 Bizonyítás a büntető eljárásjogi kodifikációkban

A hazai büntetőper jog a feudális jogrendszerben vegyes jellegűnek tekinthető. Számos olyan elem érvényesült a kezdetleges magyar nyomozásban, amely első sorban az inkvizitórius jegyeket hordozta magán.

A XIX. században a vizsgálati eljárás jelentős mértékben átalakult: az officialitás térhódítása nagyobb fokúvá vált, a bizonyítási eszközök köre kibővült, fokozott figyelmet fordítottak a vizsgálati eljárások hivatalos személyek általi lefolytatására.

Az 1843-as Büntetőjogi Javaslatok szakítottak a perbeli vizsgálat feudális modelljével. A bűnvizsgálat csupán a per előkészítését szolgálta, melyet egyértelműen bírói funkcióvá tettek.

Az 1872-es Sárogyönyv szerint a bizonyítási eljárást a végtárgyaláson folytatták le. A vizsgálat során az előnyomozás eredményeit a vizsgálóbíró értékelte, az észlelt tényeket figyelembe vehette, de az egyes intézkedéseket szükség esetén ki is egészíthette, vagy megismételhette.¹⁷

A fentiekből is következik, hogy a korabeli magyar perjog a kötött bizonyítási rendszer elvei szerint működött: ez a modell a bizonyítandó tényt közvetlenül észlelő személyek vallomásra épült. A vallomás célja alapvetően az igazmondásra nem hajlandó tanú, vagy gyanúsított akaratának értelmi, vagy érzelmi ráhatással, vagy akár fizikai fájdalommal való megtörése volt.

¹⁷ Katona Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században. KJK, Budapest, 1977., 89.p.

A XIX. század elejére Magyarországon is kialakultak a perbeli bizonyítás elvei –melyeket a pszichológia is nagymértékben befolyásolt -, ám azok a jogszolgáltatási szervek alacsony kulturális és szakmai színvonala miatt sokáig gyermekcipőben jártak.¹⁸

Hazánkban már a XIX. század elejétől több javaslat is született a büntetőeljárás szabályozására törvény formájában. 1890-ben az akkori igazságügy miniszter megbízásából Schedius Lajos az esküdtbíróságról, majd 1892-ben Balogh Jenő a büntető eljárásjog egészéről készített tervezetet. A tervezet több módosításon átesve, királyi szentesítést követően 1896. december 22-én meg is jelent az Országos Törvénytárban, mint 1896 évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról.¹⁹

A jogszabály a Bizonyító eljárás címet viselő harmadik fejezetében rendelkezett a büntető perben érvényesítendő eljárási szabályokról. Nem nevesítette külön az egyes bizonyítási eszközöket, de elemezte a büntetőeljárási gyakorlatban leggyakrabban alkalmazott bizonyítási eszközök jellemzőit és eljárási szabályait.

Más törvényhelyen rendelkezett a tanúkról, a bírói szemléről, a szakértőkről, illetve a terhelt kihallgatásáról.²⁰

Ennek oka, hogy a korabeli büntetőeljárási jogtudomány is elfogadta - a jogalkotás során pedig intézményesítette - azt a nézetet, hogy a bizonyítási eszközök felsorolása a törvényben felesleges és lehetetlen, mivel „bizonyító eszköz mindaz a személy és tárgy, mely bizonyos tények valódiságára vagy valótlanságára vonatkozólag meggyőződés keltésére alkalmas erőt hord magában, illetőleg amelyeken bizonyító okok illetve tények észlelhetők.”²¹

Ezzel szemben az 1951. évi III. törvény már külön fejezetet szánt az eljárásban felhasználható bizonyítékoknak és a bizonyítási eszközöknek.

Az 1973. évi I. törvény (**I. Be**) a maga nemében egyedülálló módon rendezte a bizonyítás szabályait, mégpedig külön fejezetet szentelve a bizonyításnak.

¹⁸ Dr.Boros Anita: Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban, Phd értekezés Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest 2008. 75. oldal

¹⁹ <http://jesz.ajk.elte.hu/dobos15.html> (2014.03.04.)

²⁰ Balogh – Edvi – Vargha: A bűnvádi perrendtartás magyarázata. Grill, Budapest, 1899., 499 – 519 pp.

²¹ Angyal Pál: A magyar büntetőeljárásjog tankönyve. Athenaeum, Budapest, 1915., 327-328.p

A törvény alapelvei szinten rögzítette az officialitás és a szabad bizonyítás alapelvét: 5. § (1) „A hatóságok feladata, hogy az eljárás minden szakaszában a tényállást alaposan és hiánytalanul tisztázzák, a valóságnak megfelelően állapítsák meg, a terhelő és mentő, valamint a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményeket egyaránt figyelembe vegyék. Fel kell deríteni azokat az okokat és körülményeket is, amelyek a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tették”²²

A bizonyítás tárgya kapcsán a Be. leszögezte, hogy a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető törvények és az eljárási jogszabályok alkalmazása szempontjából jelentősek voltak.

A bizonyítás eszközeiként sorolja fel a tanúvallomást, a szakvéleményt, a tárgyi bizonyítási eszközt, az okiratot, a szemlét, a bizonyítási kísérletet, a felismerésre bemutatást és a terhelt vallomását.²³

Közel 30 év elteltével lépett hatályba az 1998. évi XIX törvény, hatályon kívül helyezve ezzel a korábbi 1973. évi I. törvényt. A bizonyítás legfontosabb szabályait az új törvényben is külön fejezet tartalmazza, ám bizonyítási szabályok az egyes eljárási szakaszokról szóló fejezetekben, illetőleg a kényszerítő eszközöket szabályozó fejezetben is találhatók, különös tekintettel a bizonyítási eszközök felkutatására is alkalmas házkutatást, a motozást és a lefoglalást tartalmazó részekre.

A bizonyítás tárgyának meghatározása tekintetében a Be. a 75. §-ban leszögezi, hogy a bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni és a bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek - különösen a polgári jogi igénynek - elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet.

A korábbi törvényhez képest a hatályos büntetőeljárásról szóló törvény a bizonyítás eszközeként a tanúvallomást, a szakvéleményt, a tárgyi bizonyítási eszközt, az okiratot, és a terhelt vallomását nevesíti. A korábbi büntetőeljárási törvényben bizonyítási eszközként szereplő szemlét, bizonyítási kísérletet, felismerésre bemutatást már bizonyítási eljárásnéven nevezi meg, kiegészítve ezt a kört a szembesítéssel és a szakértők párhuzamos meghallgatásával.

²² 1973. évi I. törvény 5 §

²³ Dr. Boros Anita: Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban, PhD értekezés Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest 2008.76-77. oldal

A bizonyítási eszközökről szóló rendelkezések annyiban módosultak, hogy a büntetőeljárásban fel lehet használni azokat az okiratokat és tárgyi bizonyítási eszközöket, amelyeket valamely hatóság - jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva - a büntető eljárás megindítása előtt készített, illetőleg beszerzett.

Kiegészült a bizonyításra vonatkozó általános rendelkezések köre a bizonyítékok értékelésére vonatkozó szabályokkal: „A bizonyítás eszközeinek és a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító ereje. A bíróság és az ügyész a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg.

Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.”²⁴

2.4 Bizonyítás a szabálysértési jogi kodifikációkban

A szabálysértést a közigazgatás büntetőjogának, illetve „kiszűrt bűncselekményeknek is szokták nevezni. Ezek az elnevezések jelzik, hogy ez a jogterület vegyes karakterű, két jogág határán áll. Egyes részei a büntető anyagi jogból, míg más részei a közigazgatási jogból építkeznek.

A büntetőjoggal szorosan összefügg, hiszen a büntetőjogilag védett jogtárgyak többsége a szabálysértési jog védelme alá is esik. Azokról a kisebb súlyú jogsértésekről van szó, melyek a – a jogalkotó megítélése szerint – nem érdemelnek büntetőjogi üldözést, kriminalizálást, ugyanakkor olyan veszélyeket hordoznak, illetve sérelmeket idéznek elő, melyek szükségessé teszik a társadalom intézményes formában kifejezett rosszallását. A mindenkor büntetőpolitika és a jogalkotó felelőssége dönteni arról, hogy mely jogsértő magatartás az, amely a társadalom legsúlyosabb jogi értékét, a büntetőjogi büntetést érdemli, és melyek azok, amiket ugyan szankcionálni kell, de elegendő vele szemben egy másik jogág keretében alkalmazott hátrány.”²⁵

²⁴ 1998. évi XIX. törvény 78. § (3)-(4) bekezdés

²⁵ Közigazgatási és integrált rendészeti vezetési ismeretek I. kötet, Rendészeti szakvizsga bizottság 2013. 103. oldal

A büntető jellegű jogfejlődés vizsgálata során kiemelhetjük, hogy a hazai büntető jogi jogtörténet egyik gyöngyszeme a maga idejében különös jelentőséggel bíró 1878. évi V. törvény a büntettekről és vétségekről (Csemegi-kódex), valamint az ahhoz szorosan kapcsolódó 1879. évi XL. törvény a kihágásokról (a továbbiakban: Kbt.) Ekkor a büntetőjog a ma szabálysértésként értékelt cselekményeket kihágásnak tekintette, aminek alapja a bűncselekmények súly szerinti hármas – büntett, vétség, kihágás felosztása volt. A kihágások átfogó törvényi szabályozását a fent említett Kbt. teremtette meg.

1945 után rövid ideig megmaradt a bűncselekményi trichotómia, ám a büntető jog általános részének 1950-es újrakodifikálása eredményeként a trichotomikus felosztást felváltotta a dichotómia, majd az 1953. évi 16. sz. törvényerejű rendelettel bevezetésre került a szabálysértés jogintézménye.

A szabálysértésekre vonatkozó joganyagok egyesítése, áttekinthetővé tétele érdekében született meg az első jelentős szabálysértési kodifikáció az 1968. évi I. törvény, illetve a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény (a továbbiakban: Sztv.) és annak végrehajtási rendelete a 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet, amely a szabálysértési különös rész tényállásainak túlnyomó többségét tartalmazta.

A 90-es évek elején meginduló újrakodifikáció középpontjában az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. cikk 1. pontjának való megfelelés állt, mivel a közigazgatási hatóságok szabálysértési ügyekben hozott jogerős határozataival szemben hazánkban nem volt biztosított a „fair” eljáráshoz, az ügynevezett tisztességes tárgyaláshoz (független és pártatlan bíróság által) való jog. A jogállami követelményekhez és a társadalmi realitásokhoz egyaránt igazodó jogalkotói válasz csak az lehetett, hogy továbbra is maradjon meg a szabálysértés anyagi és eljárásjogi önállósága a közigazgatás keretein belül, s ehhez igazodjék a bírói eljárás szabályrendszere. A strasbourgi szervek gyakorlata szerint ugyanis nincs akadálya annak, hogy „első körben” közigazgatási hatóságok által sommás eljárás keretében történjen meg az elbírálás, és csak az érintet egyet nem értése esetén szükséges biztosítani a bírói utat. Ennek megfelelően a szabálysértési reform legnagyobb újdonsága a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvényben a bírói út igénybevételének lehetősége volt.²⁶

²⁶ Közigazgatási és integrált rendészeti vezetési ismeretek I. kötet, Rendészeti szakvizsga bizottság 2013. 103-104. oldal

Az 1999. évi LXIX. törvény lényegesen kiegészítette a bizonyításra vonatkozó rendelkezéseket. A törvény külön fejezetben rendelkezett a bizonyítás általános szabályairól, leszögezve, hogy a szabálysértési hatóság és a bíróság az ügy megítélése szempontjából lényeges körülményeket köteles tisztázni.

Amennyiben a rendelkezésre álló adatok az érdemi döntés meghozatalához nem elegendőek, a tényállás tisztázása érdekében bizonyítási eljárást folytat le.

Emellett a szabálysértési eljárásban szabadon felhasználható volt minden olyan bizonyítási eszköz, amely a tényállás megállapítására alkalmas lehet, ám köztudomású tényeket, továbbá azokat a tényeket, melyekről a szabálysértési hatóságnak, illetőleg a bíróságnak hivatalos tudomása van, nem kellett bizonyítani.

Az Sztv. külön fejezetben rendelkezett a hatóság és a bíróság előtti eljárásról, a hatóság által lefolytatandó eljárás vonatkozásában szólt a tényállás tisztázásáról.

Amennyiben a feljelentés adatai nem adtak elegendő alapot a felelősség megállapítására, illetőleg az eljárás megszüntetésére, abban az esetben a tényállás tisztázása érdekében a szabálysértési hatóság felhívta a feljelentőt további adatok közlésére; meghallgatta az eljárás alá vont személyt; szükség esetén a sértettet; illetve más, tanúként számba jöhető személyeket. Szakvéleményt szerzett be, meghallgatta a szakértőt, illetve a szaktanácsadót, iratokat, tárgyi bizonyítási eszközöket szerzett, illetve szereztetett be, külön jogszabályban meghatározott feltételek alapján más szerveket adatok közlésére hívott fel.

A párhuzamosságok megszüntetése, továbbá a szabálysértések általános felülvizsgálata és korszerűsítése a szabályozás újabb felülvizsgálatához vezetett, melynek során az új jogszabály kialakítását a korábbi törvények értékeinek felhasználásával, a hibák, hiányosságok kiküszöbölésére, valamint a jelenlegi társadalmi követelményeknek megfelelő továbbfejlesztésre irányuló igény motiválta. Ennek eredményeként lépett hatályba a 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről.

3. A SZABÁLYSÉRTÉSI ÉS A BÜNTETŐELJÁRÁS BIZONYÍTÁSRA VONATKOZÓ TÖRVÉNYI RENDELKEZÉSEINEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

3.1 Az egyes eljárásokat szabályozó törvények szerkezeti felépítése.

Mielőtt az egyes eljárások bizonyításra vonatkozó rendelkezéseit megvizsgálám, szükségesnek tartom a két eljárást szabályozó törvény szerkezeti felépítését bemutatni. Teszem mindezt azért, hogy maga a bizonyítás helye az egyes eljárásokban áttekinthető legyen.

Mindkét jogszabály részekre és fejezetekre tagozódik. Formai különbség a jogszabályok között csupán annyi, hogy míg a szabálysértési törvény a fejezeteken belül pontokba rendezi a jogintézményeket, addig a büntetőeljárás törvény a fejezeteket címekre és alcímekre bontja.

Tekintettel arra, hogy a szabálysértési törvény a büntetőeljárás törvényhez képest több helyen rövidebben, vagy egyáltalán nem rendelkezik egyes szabályzásokról, ezért az összehasonlításom során a szabálysértésről szóló törvényhez igazodom, így az összehasonlításaimat minden esetben ezen törvény rendelkezéseivel kezdem.

A 2012. évi II. törvény (Sztv.) hat részből épül fel, melyek tartalma a következő:

Az első rész az általános szabályokat tartalmazza, ezen belül is rendelkezik a szabálysértésért való felelősség és a törvény hatályáról, Az elévülésről, a szabálysértés miatt kiszabható jogkövetkezményekről, az egyes különleges rendelkezésekről, továbbiakban értelmező rendelkezéseket is tartalmaz.

A második rész a szabálysértési eljárásra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. Ezen belül nevesíti az alapelveket. Rendelkezik a szabálysértés miatt eljáró hatóságokról, és azok feladatairól, a résztvevők eljárásból való kizárásainak eseteiről. A fentieken túl a bizonyítás szabályait, eszközeit, valamint a kényszerintézkedések rendszerét szabályozza. A szabálysértési, és helyszíni eljárások, valamint az elzárással is büntethető és bírósági hatáskörbe tartozó szabálysértések elleni eljárások menetét, azok szabályait, valamint a hatóságok által hozott döntés elleni jogorvoslat lehetőségeit is tartalmazza. Mindezeket túl rendelkezéseket fogalmaz meg a perújítással, a kártalanítással, visszafizetéssel kapcsolatban. Ez a rész tartalmazza a fiatalkorúakra vonatkozó külön rendelkezéseket is.

A harmadik rész a szabálysértési hatóságok döntésén alapuló szankciók végrehajtásának szabályairól rendelkezik.

A negyedik rész foglalja magába a szabálysértési nyilvántartási rendszert.

Az ötödik rész tartalmazza az egyes szabálysértéseket, melyeket részben a kiszabható büntetés alapján fejezetekre bont.

A hatodik rész a záró rendelkezéseket tartalmazza.

A bizonyításra vonatkozó rendelkezéseket a jogszabály a második rész X. fejezetében tárgyalja.

Az. 1998. évi XIX törvény (Be.) szintén hat részből áll az alábbiak szerint:

Az első rész fogalmazza meg az eljárás alapelveit. Megnevezi az eljárást lefolytató hatóságokat, azok feladatait, valamint a kizárásukra vonatkozó szabályokat. Nevesíti az eljárásban résztvevőket, azok jogait és kötelezettségeit. Általános eljárási szabályokat határoz meg. Ez a rész tartalmazza a bizonyításra vonatkozó rendelkezéseket, a bizonyítás eszközeit és a bizonyítási eljárásokat. A fentiekén túl rendelkezik a kényszerintézkedésekről, azok elrendelésének és végrehajtásának szabályairól.

A második rész rendelkezik a nyomozásról. Ezen belül a nyomozás megindításáról, lefolytatásáról, befejezéséről, valamint az azzal kapcsolatos jogorvoslatokról.

A harmadik rész a büntetőeljárás bírósági szakának szabályait foglalja magában.

A negyedik rész a perújításra, felülvizsgálatra vonatkozó szabályozást tartalmaz.

Az ötödik rész a fiatakorúakra és a katonákra vonatkozó különleges rendelkezéseket, valamint az eljárást gyorsítására hivatott eljárások szabályait tartalmazza. Ezen felül további olyan eljárásokat szabályoz, melyek lefolytatása az általánostól eltér.

A hatodik rész különleges eljárásokat, a határozatok végrehajtása vonatkozó rendelkezéseket és a záró rendelkezések tartalmazza.

Láthatjuk, hogy a bizonyításra vonatkozó törvényi rendelkezéseket a jogszabály első része, ezen belül a VII. fejezete tárgyalja.

3.2 A tényállás tisztázása és a bizonyítás tárgya

A Sztv 56. §-a alapján „a szabálysértési hatóság az ügy megítélése szempontjából lényeges körülményeket köteles tisztázni. Ha ehhez nem elegendők a rendelkezésre álló adatok, bizonyítási eljárást folytat le.”²⁷

Ezzel szemben a Be. 75.§-a alapján „a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárási jogszabályok alkalmazásában jelentősek.

²⁷ 2012. évi II. törvény 56. §

A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni, azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására.”²⁸

A törvényi hivatkozásokból látható, hogy a bizonyítás tárgya mindkét eljárás során azonos, hiszen azokat a tényeket és adatokat kell tisztázni, melyekből egyértelműen döntést lehet hozni. A különbség abban rejlik, hogy a szabálysértési hatóság csak abban az esetben folytat le bizonyítási eljárást, amennyiben a rendelkezésre álló adatok (szabálysértési feljelentés, rendőri jelentés adatai) nem elegendőek az alapos döntés meghozatalához. Ezzel szemben a büntetőeljárás során adott esetben egy feljelentés adataiból bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül csupán arról dönthet az eljáró hatóság, hogy megállapítható-e bűncselekmény elkövetése. Amennyiben ez kizárható, úgy a feljelentés elutasítása felől határoz, ellenkező esetben nyomozást és ezzel együtt bizonyítási eljárás lefolytatását rendeli el.

Megállapítható tehát, hogy a szabálysértési eljárás során a szabálysértés tényének megállapításakor nem minden esetben kerül sor bizonyítási eljárásra, míg a büntetőeljárás során hasonló esetben elengedhetetlen annak lefolytatása.

Mind két törvény azonosan rendelkezik arról, hogy nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyek köztudomásúak, vagy amelyekről az eljáró bíróságnak, ügyésznek, illetőleg nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van.

A Sztv. fenti szakasza rendelkezik továbbá arról, hogy a bíróság, illetve a szabálysértési hatóság az ismeretlen helyen tartózkodó eljárás alá vont személy lakhelyének illetve tartózkodási helyének megállapítása céljából az illetékes rendőri szerv közreműködését kérheti.

A Be. a távollévő terhelttel szembeni eljárás szabályairól nem a bizonyítás keretén belül rendelkezik.

²⁸ 1998. évi XIX törvény 75. §

3.3 A bizonyítás eszköze és a bizonyítás eszközei

A Sztv. 57. § „(1) A szabálysértési hatóság a törvényi keretek között szabadon választhatja meg az alkalmazandó bizonyítási eszközt.

(2) A szabálysértési eljárásban bizonyítékként felhasználhatóak azok a bizonyítási eszközök is, amelyeket az arra feljogosított hatóságok törvényes eljárásuk keretében szereztek meg.”²⁹

A Be. 76. § (1) „A bizonyítás eszközei a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat és a terhelt vallomása.

(2) A büntetőeljárásban fel lehet használni azokat az okiratokat és tárgyi bizonyítási eszközöket, amelyeket valamely hatóság - jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva - a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetőleg beszerzett.”³⁰

Már a két törvénytörvény olvasása során is szembetűnik az a különbség, hogy a büntetőeljárás törvény hivatkozott szakasza felsorolja a bizonyítás eszközeit, míg a szabálysértési törvény a későbbi szakaszokban a szabályozással együtt nevesíti csak azokat. Abban viszont egyetért mindkét jogszabály, hogy az eljárások során a hatóságok szabadon választhatják meg az alkalmazandó bizonyítási eszközt, bizonyítási eljárást, azzal a kitételrel, hogy azt a törvényi keretek között kell megtenniük.

3.3.1 A tanúvallomás

Sztv. 58. § „(1) A tényállás tanú vallomásával is bizonyítható.

(2) A tanú idézésre köteles megjelenni és - ha e törvény másképp nem rendelkezik - vallomást tenni.

(3) A tanú kérelmére a megjelenésével felmerült költséget a szabálysértési hatóság, illetve a bíróság megtéríti. Erre a tanút meghallgatásának befejezésekor figyelmeztetni kell.”³¹

²⁹ 2012. évi II. törvény 57. § (1)-(2) bekezdése

³⁰ 1998. évi XIX törvény 76. § (1)-(2) bekezdése

³¹ 2012. évi II. törvény 58. § (1)-(3) bekezdése

Be. 79. § „(1) Tanúként az hallgatható ki, akinek bizonyítandó tényről tudomása lehet.

(2) Akit tanúként megidéztek, ha e törvény kivételt nem tesz, köteles vallomást tenni.

(3) A tanú kérelmére a megjelenésével felmerült költséget a külön jogszabályban meghatározott mértékben az eljáró bíróság, ügyész vagy nyomozó hatóság megállapítja, és megtéríti. Erre a tanút az idézésben, valamint a kihallgatásának befejezésekor figyelmeztetni kell.”³²

80. § A tanú érdekében meghatalmazott ügyvéd járhat el, ha a tanú a jogairól való felvilágosítás céljából ezt szükségesnek tartja. A tanút erről az idézésében tájékoztatni kell.”³³

A törvényi rendelkezések összehasonlítása során megállapítható, hogy mindkét eljárás során a tanúnak megjelenési és vallomástételi kötelezettsége van kivéve, ha a törvény a vallomástétel megtagadására engedélyt ad. Mindkét eljárásban a megidézett tanú megjelenéssel kapcsolatos költségeit a hatóság a tanú kérelmére megtéríti.

Mindkét törvény a hivatkozott szakaszok követően tárgyalja a tanú vallomástételének akadályait, valamint a tanúvallomás megtagadásának lehetőségeit azzal a különbséggel, hogy a büntetőeljárás törvény bővebben rendelkezik ezen akadályokról, lehetőségekről. Lényegében azonban az akadályok, illetve a lehetőségek egyezők.

Lényeges különbség azonban mégis fellelhető a két eljárás során. Mindkét jogszabály alapján megtagadhatja a vallomástételt a médiatartalom-szolgáltató, valamint a vele munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személy, ha a tanúvallomásával a számára a médiatartalom-szolgáltatói tevékenységgel összefüggésben információt átadó személy kilétét felfedné, az ezzel kapcsolatos kérdésben.³⁴

³² 1998. évi XIX törvény 79. § (1)-(3) bekezdése

³³ 1998. évi XIX törvény 80. §

³⁴ 2012. évi II. törvény 60. § c) pontja

Azonban a büntetőeljárás törvény arról is rendelkezik, hogy erre a tanú bíróság által kötelezhető az alábbi okból:

„A bíróság akkor kötelezheti a médiatartalom-szolgáltatót, valamint a vele munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személyt, a számára a médiatartalom-szolgáltatói tevékenységgel összefüggésben információt átadó személy kilétének felfedésére, ha három évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény felderítése érdekében az információt átadó személy kilétének ismerete nélkülözhetetlen, az ettől várható bizonyíték mással nem pótolható, továbbá a bűncselekmény felderítéséhez fűződő érdek - különösen a bűncselekmény tárgyi súlyára tekintettel - olyan kiemelkedő, amely az információforrás titokban maradásához fűződő érdeket egyértelműen meghaladja.”³⁵

Ezekén felül mindkét jogszabály úgy rendelkezik, hogy csak abban az esetben használható fel a vallomás, amennyiben a tanú jogaira történő figyelmeztetés megtörtént.

3.3.1.1. A tanú meghallgatása és a tanú kihallgatása

A két törvényhely összehasonlító vizsgálata során megállapítottam, hogy a legtöbb különbség és egyezés is ezen törvényrészek között tapasztalható. Ennek oka, hogy a büntetőeljárás törvény lényegesen részletesebben rendelkezik

Az első és legfontosabb különbség, hogy a büntetőeljárásban tanú kihallgatásáról, a szabálysértési eljárásban a tanú meghallgatásáról beszélünk. A szabálysértési eljárásban a tanú meghallgatásánál jelen lehet, sőt lehetőség szerint jelen kell lenni az eljárás alá vont személynek, természetesen csak akkor, ha erre a jogszabály lehetőséget ad. Amennyiben a tanú adatait a hatóság zártan kezeli, vagy a tanúnak minősített adat van a birtokában és arról tesz vallomást, nem lehet jelen az eljárás alá vont személy. A büntetőeljárásban a tanú kihallgatása egyenként történik. Semmilyen esetben sem lehet jelen a terhelt, annak védője pedig csak akkor, ha a tanú kihallgatására a terhelt, vagy a védő indítványára kerül sor. A tanú kihallgatásán a fenti kivételtől eltekintve az érdekében eljáró ügyvéd lehet jelen, aki felvilágosítást adhat, de a kihallgatást, a vallomástételt nem befolyásolhatja. Az ügyvéd a kihallgatást követően a jegyzőkönyvet megtekintheti, észrevételt, indítványt tehet szóban, vagy írásban.

³⁵ 1998. évi XIX törvény 82. § (6) bekezdése

Mindkét eljárás során a tanúnak kötelessége nyilatkozni a személyes adataira, elfogultságára, még akkor is, ha a vallomástételt egyébként valamilyen oknál fogva megtagadta.

Mindkét törvény lehetőséget biztosít a tanúnak, hogy vallomását írásban tegye meg. Természetesen rendelkezik arról, hogy a tanú tudomással kell, hogy bírjon a jogairól és kötelezettségeiről. Maga a jegyzőkönyvek felvételekor is közölni kell az érintett felekkel a jogaikat és a kötelezettségeiket.

Mindkét törvény külön rendelkezik a 14. életévét (gyermekkorú) be nem töltött, valamint a 18. életévét be nem töltött személyek ki-és meghallgatásáról. Lényegében a 14. életévét be nem töltött személyt csak abban az esetben lehet meghallgatni, ha olyan fontos tényről van tudomása, ami más módon nem pótolható. Az ilyen személyek ki-és meghallgatása során, figyelmeztetések közlésekor mellőzni kell a hamis vád, hamis tanúzás jogkövetkezményeit. A gyermekkorú személy kihallgatásánál a törvényes képviselő, érdekellentét esetén a gyám részvétele kötelező a büntetőeljárás alapján.

A büntetőeljárás törvény 83. §-a külön rendelkezik a bíróság előtti kihallgatásról:

„A tárgyalást megelőzően a tanú bíróság előtti kihallgatásának akkor van helye, ha

a) a tanú az életét közvetlenül veszélyeztető állapotban van,

b) megalapozottan feltételezhető, hogy a tanú tárgyaláson nem jelenhet meg”³⁶

Ezen kívül a szabálysértési törvény nem rendelkezik a tanúval szemben alkalmazott kényszerintézkedésekről a közreműködést és a vallomástételt megtagadó tanúval szemben. A büntetőeljárás törvény erről az alábbiak szerint rendelkezik:

93. § „Ha a tanú az eljárási cselekménynél való közreműködést, illetve a nyomozó hatóság vagy az ügyész eljárásában a vallomástételt a következményekre történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja, rendbírsággal sújtható, és az okozott költség megfizetésére kötelezhető.”³⁷

94. § „Ha a tanú a mentességére hivatkozással tagadja meg a vallomástételt, az ennek helyt nem adó határozat elleni jogorvoslatnak halasztó hatálya van”³⁸

³⁶ 1998. évi XIX törvény 83. § a), b) pontja

³⁷ 1998. évi XIX törvény 93. §

³⁸ 1998. évi XIX törvény 94. §

3.3.1.2 A tanú adatainak zárt kezelése és a tanú védelme

A tanú védelmére vonatkozóan törvényi rendelkezéseket a büntetőeljárás külön cím alatt és hosszasan tárgyalja. A szabálysértési törvény a 63.§-ban csak a tanú adatainak zártan kezelésére tér ki. Ez azonosságot mutat a Be. 96. §-al, mely a a tanú személyi adatainak zárt kezeléséről rendelkezik. Ezen szakaszok kimondják, hogy a hatóság, hivatalból, vagy amennyiben a tanú kéri, kérésére adatait zártan kezeli. Az adatait a hatóság, ügyészség, bíróság kivételével harmadik személy nem ismerheti meg. A kiadott iratmásolatok semmilyen adatot nem tartalmazhatnak, mely a tanú adataira vonatkoznak. A személyes adatok zárt kezelése csak a tanú beleegyezésével oldható fel.

Fontos különbséget a Be. 95.§-a fogalmaz meg:

„**95. §** A tanú életének és testi épségének vagy személyes szabadságának védelme, valamint annak érdekében, hogy a tanú a vallomástételi kötelezettségének eleget tegyen és a vallomását megfélemlítés nélkül tegye meg, a tanút az e törvényben meghatározottak szerint védelemben kell részesíteni.”³⁹

Szabálysértési eljárásban a cselekmények súlya miatt a tanúnak élete, testi épsége nincs oly mértékben kitéve, mint egyes büntetőeljárásokban. Ezért van az, hogy a szabálysértési törvény a büntetőeljárással ellentétben nem rendelkezik a különösen védett tanúról, a büntetőeljárásban résztvevő személyek védelméről, valamint a tanúvédelmi programban részt vevő személyekre vonatkozóan és a szabálysértési eljárásban nincs is mód a fenti eszközök igénybevételére.

3.3.2 A szakértő és a szakvélemény

A szakértő kirendelésére, valamint személyére vonatkozóan a két jogszabály szinte azonosan rendelkezik. Mindkét jogszabály előírja, hogy amennyiben az adott tény megismeréséhez különleges szakértelem szükséges akkor szakértő bevonásának van helye az eljárásba. A kirendelhető személyek, intézmények köre is megegyezik a két jogszabályi rendelkezésben, hiszen mindkét eljárásban a szakértői névjegyzékben szereplő szakértőt, illetve szakvélemény adására feljogosított gazdasági társaságot, szakértői intézményt, vagy külön jogszabályban meghatározott állami szervet, intézményt, szervezetet, ha ez nem lehetséges, kellő szakértelemmel rendelkező személyt vagy intézményt (a továbbiakban: eseti szakértő) rendelhet ki szakértőként.

³⁹ 1998. évi XIX törvény 95. §

Különbséggként említeném, hogy a büntetőeljárási törvény rendelkezik a szakértők kizárásának okairól. Mindkét eljárásban határozattal történik a kirendelés.

A büntetőeljárási törvény meghatározza azokat az eseteket, mely során kötelező a szakértő kirendelése. Ezek a következők:

99. § „(2) Szakértő alkalmazása kötelező, ha

a) a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés személy kóros elmeállapota, illetőleg kábítószer függősége,

b) a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés kényszergyógykezelés szükségessége,

c) a személyazonosítást biológiai vizsgálattal végzik,

d) elhalt személy kihantolására kerül sor.”⁴⁰

Ezt a különbséget nyilván a szabálysértések bűncselekményekhez viszonyított súlya és a szankciórendszer különbsége generálta.

A szabálysértési törvény ezzel szemben egy negatív kitélt fogalmaz meg, mely szerint „a szabálysértéssel okozott kár értékének megállapításához szakértő hivatalból nem rendelhető ki. Ha a szakértő kirendelését az eljárás alá vont személy vagy a sértett indítványozza és a szakértő várható költségét megelőlegezi, a szakértő kirendelése kötelező.”⁴¹

Mindkét eljárásban jogosult a kirendelt szakértő arra, hogy mindazokat az adatokat megismerje, mely a feladatának teljesítéséhez szükséges. Ennek érdekében a keletkezett iratokat megtekintheti, jelen lehet eljárási cselekményeknél, az eljárásban résztvevőktől felvilágosítást kérjen, a neki át nem adott tárgyat megtekinthesse.

Mindkét jogszabály együttműködési kötelezettséget ír elő az eljárásban résztvevők részére, mely alól a kivétel a műtét vagy a műtétnek minősülő beavatkozás. Azonban a büntetőeljárás megfogalmazza az együttműködési kötelezettség megtagadásakor alkalmazható kényszerintézkedéseket. A terhelttel szemben elővezetésnek, illetve kényszernek van helye, míg a tanúval szemben rendbírság kiszabására kerülhet sor.

⁴⁰ 1998. évi XIX. törvény 99. § (2) a)-d) pontja

⁴¹ 2012. évi II. törvény 64. § (3) bekezdés

A büntetőeljárási törvény bővebben rendelkezik a szakvélemény előterjesztésének szablyaival, azonban mindkét jogszabály egyetért abban, hogy ha a szakvélemény hiányos, önmagával ellentmondó megállapításokat tartalmaz, a kirendelő hatóság felhívására a szakértő köteles a kért felvilágosítást megadni, a szakvéleményt kiegészíteni. (...) ⁴²

Más szakértő alkalmazásával kapcsolatban a szabálysértési törvény a már hivatkozott 64. § (6) bekezdésében úgy rendelkezik, hogy „(...) ha a szakvélemény hiányossága így sem pótolható, illetve ellentmondásai nem oldhatók fel, kérelemre vagy hivatalból más szakértő is kirendelhető.”⁴³ A büntetőeljárási törvény 111. § (1) bekezdése ezzel egyetértve további bővebb rendelkezéseket határoz meg e témakörben. Ilyen például a Be.111. § (5)-(6) bekezdése, mely szerint „ha ugyanazon bizonyítandó tényre ugyanazon vizsgálati anyag alapulvételével készített szakvélemények között az ügy eldöntése szempontjából lényeges szakkérdésben olyan eltérés van, amely a szakértőktől kért felvilágosítással, a szakvélemény kiegészítésével vagy a szakértők egymás jelenlétében való meghallgatásával (125. §) nem tisztázható, a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság hivatalból vagy indítványra újabb szakvélemény beszerzését rendelheti el.

Az (5) bekezdés alapján beszerzett szakvéleménynek abban a kérdésben kell állást foglalnia, hogy a szakvélemények közötti eltérés mire vezethető vissza, szükséges-e bármelyik szakvélemény kiegészítése, illetőleg hogy az ügyben más szakvélemény beszerzése szükséges-e.” ⁴⁴

A terhelt, illetve védő a büntetőeljárás során indítványozhatja más szakértő bevonását. Ebben az esetben a szakértő kirendeléséről az ügyész dönt.

A szakértő meghallgatása vonatkozásában szinte szóról szóra megegyezik a két jogszabályi rendelkezés, azzal a különbséggel, hogy a büntetőeljárás során a szakértőt figyelmeztetni kell a hamis szakvélemény adásának törvényi jogkövetkezményeire. A szakértői kötelezettség megszegésének következményeivel csupán a büntetőeljárási törvény foglalkozik. Amennyiben a büntetőeljárás során a szakértő a közreműködést, a véleménynyilvánítást jogosulatlanul megtagadja, vagy a szakvélemény előterjesztésével indokolatlanul késlekedik, úgy rendbírsággal sújtható.

⁴²⁻⁴³ 2012. évi II. törvény 64. § (6) bekezdés

⁴⁴ 1998. évi XIX törvény 111. § (5)-(6) bekezdése

3.3.3 A tolmács

A két jogszabály összehasonlításakor szembetűnő, hogy a tolmácsra vonatkozó rendelkezések a szabálysértési törvényben bővebbek. Ez az egyetlen jogszabály, ahol a szabálysértési törvény részletesebben tárgyal a büntetőeljáráshoz képest.

Mindkét törvény rendelkezik arról, hogy amennyiben nem magyar anyanyelvű személy az eljárás során saját anyanyelvét kívánja használni, úgy részére tolmácsot kell kirendelni. A tolmácsként kirendelhető személyek körét is ugyan úgy nevesíti mindkét jogszabály. Mindkét eljárásban a hallássérült vagy siketvak személy kérésére jelnyelvi tolmácsot kell biztosítani. Míg a szabálysértési törvény az írásbeli vallomástételt csak a beszéd fogyatékos személy részére teszi lehetővé, addig a büntetőeljárás törvény ezen lehetőséget kiterjeszti a hallássérült személyre is. Ezen felül már csak a szabálysértési törvény tartalmaz rendelkezéseket a tolmáccsal, annak alkalmazásának szabályaival kapcsolatban. Amennyiben a tolmács és a szakfordító fordításának minősége sérti az eljárás alá vont jogát vagy jogos érdekét, úgy kérelemre vagy az eljáró hatóság hivatalból másik tolmácsot, szakfordítót rendel ki.

Ezen felül a szabálysértési törvény kötelezi a bíróságot, illetve az előkészítő eljárást végző hatóságot az ügy szempontjából lényeges iratoknak az eljárás alá vont személy által használt nyelvre történő fordításának beszerzésére. Azonban ezen jogáról a törvény rendelkezései szerint az eljárás alá vont személy lemondhat.

3.3.4 A tárgyi bizonyítási eszköz

A tárgyi bizonyítási eszköz fogalmkörét mindkét jogszabály ugyan úgy határozza meg. Tehát tárgyi bizonyítási eszköz minden olyan dolog, amely a szabálysértés/bűncselekmény elkövetésének nyomait hordozza, amely a szabálysértés/bűncselekmény elkövetése útján jött létre, amelyet a szabálysértés/bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak, vagy amelyre a szabálysértést/bűncselekményt elkövették.⁴⁵

A szabálysértési törvény itt rendelkezik arról, hogy amennyiben ez az eszköz nem alkalmas a lefoglalásra, akkor a egyedi tulajdonságainak leírását rögzítő iratot, fényképet, vagy más felvételt kell az iratokhoz csatolni ⁴⁶

⁴⁵ 2012. évi II. törvény 68§ (1) bekezdése, 1998. évi XIX törvény 115. § (1) bekezdése

⁴⁶ 2012. évi II. törvény 68. § (2) bekezdése

Ahogy a szabálysértési törvény, úgy a büntetőeljárás törvény is a fent említett iratot, rajzot és minden olyan tárgyat, amely műszaki, vegyi, vagy más eljárással adatokat rögzít, szintén a tárgyi bizonyítási eszközök körébe sorolja.

3.3.5 Az okirat

A két eljárás törvényi jogszabályhelyének összehasonlítása során lényeges fogalmi különbséget nem tártam fel, így ezen rendelkezéseket nem részletezem.

3.3.6 A szemle

A szemlét a szabálysértési eljárás a bizonyítás eszközei közé sorolja. A büntetőeljárás törvény a jelenleg hatályos jogszabály hatálybalépéséig szintén az eszközök közé sorolta a szemlét. Majd az 1998. évi XIX. törvény megalkotta a bizonyítási eljárások fogalmkörét és a szemlét már ebben a fogalmkörben nevesítette. A szemlére vonatkozó rendelkezések fogalmilag megegyeznek a két jogszabályban, azzal az apró különbséggel, hogy a büntetőeljárásbeli rendelkezések kihangsúlyozzák a szemle során szükséges feladatokat, úgy mint a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása, megfelelő módon történő rögzítése. Ennek jelentőségét a dolgozatomban későbbi fejezetemben részletesen feltárom.

3.3.7 A szembesítés

A szembesítést a korábbi büntetőeljárás törvény a tanúkihallgatásra vonatkozó rendelkezései közt fogalmazta meg, így a szabálysértési eljáráshoz hasonlóan, bizonyítási eszközként szerepelt a jogszabályban. Majd ezt követően a ma hatályos büntetőeljárás törvény önállósította és szintén a bizonyítási eljárások körébe sorolta.

A szembesítésre vonatkozó törvényi rendelkezések fogalmilag megegyeznek mindkét eljárást szabályozó jogszabályban. Mindkét jogszabály a szembesítés mellőzését írja elő abba az esetben, ha az eljárással érintett védelme ezt megkívánja. Ezen felül a büntetőeljárás törvény külön védelmet nyújt a 14. életévét be nem töltött személynek, hiszen úgy rendelkezik, hogy a 14. életévét be nem töltött személy csak akkor szembesíthető, ha az benne nem kelt félelmet.

3.3.8 Az eljárás alá vont személy vallomása és a terhelt vallomása

Itt szintén fogalmi különbségként említeném, hogy míg a szabálysértési eljárásban az eljárás alá vont személy meghallgatásáról, addig a büntetőeljárás során a terhelt kihallgatásáról beszélhetünk.

A meghallgatás/kihallgatás végrehajtása megegyezik. Az eljárási cselekmény megkezdésekor az eljáró megállapítja az eljárással érintett személy személyazonosságát. Majd figyelmeztetni kell őt a vallomástétel megtagadásának lehetőségéről, valamint arra, hogy amennyiben nem tesz vallomást, az eljárás lefolytatását nem akadályozza. Amennyiben az eljárással érintett személy vallomást tesz, úgy figyelmeztetni kell arra, hogy mást hamisan nem vádolhat.

A terhelt további különleges személyes adatát is fel kell venni és szabálysértési eljárás során az eljárás alá vont személy figyelmét fel kell hívni arra, hogy ezeket a joghátrány megállapítása szempontjából jelentős adatokat csak akkor tudja a bíróság figyelembe venni, ha azokra nyilatkozatot tesz.

Mindkét jogszabályban tilalomként szerepel a további kérdések feltétele arra a cselekményre vonatkozóan, amelyre a vallomástételt az eljárással érintett megtagadta.

Fontos különbség, hogy a büntetőeljárási törvény kötelezi az eljáró hatóságot arra, hogy a terhelt beismerése ellenére is szerezze be az egyéb bizonyítékokat is.

3.3.9 A szabálysértési törvény által nem, azonban a büntetőeljárási törvény által szabályozott további bizonyításra vonatkozó rendelkezések röviden.

Ahogy már korábban említettem, a hatályos büntetőeljárási törvény létrehozta a bizonyítási eljárásokat tartalmazó jogszabályhelyet. Ide sorolta már megvizsgált szemlén és szembesítésen túl, a felismerésre bemutatást, a bizonyítási kísérletet, a helyszíni kihallgatást, valamint a szakértők párhuzamos meghallgatását. Az utóbbi négy jogintézményekre vonatkozó rendelkezésekhez hasonló szabályozás a szabálysértési törvényben nem fellelhető. A bizonyítás gyakorlatban való bemutatása a teljesség igénye mellett véleményem szerint megköveteli, hogy a dolgozatom következő részében ezen jogintézményekről is szót ejtsek.

4. AZ EGYES BIZONYÍTÁSI ESZKÖZÖK LÉNYEGE GYAKORLATI PÉLDÁKON KERESZTÜL

Ahogy már a korábbi fejezetben utaltam rá, a bizonyítás gyakorlati bemutatása megköveteli, hogy ne csak a bizonyítási eszközöket, hanem a büntetőeljárás során alkalmazott bizonyítási eljárásokat is bemutassam. Teszem ezt azért is, mert a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvényt megelőző, és közel 30 évig hatályban lévő 1973. évi I. törvény ezen bizonyítási eljárásokat még a bizonyítás eszközei közé sorolta, tehát szorosan a bizonyítás részei.

Mivel a büntetőeljárás alapját képező cselekmények társadalomra veszélyességének fokát tekintve eseteként jóval súlyosabbak, mint a szabálysértések, ezért úgy gondolom, hogy az elkövetők tagadó személyisége még inkább előtérbe helyeződik, így a bizonyítás emiatt is bonyolultabb és összetettebb, mint a szabálysértési eljárás során. Tekintettel a 15 éves bűnügyi szakmai tapasztalatomra, dolgozatom ezen részében – a 2 fejezettel ellentétben – nem a szabálysértési eljárást, hanem a büntetőeljárást veszem alapul és az egyes eszközök eljárások bemutatása során ezek lesznek hangsúlyosabbak.

4.1. Bizonyítási eszközök

Ahogy már fentebb láthattuk a szabálysértési eljárás bizonyítási eszközei közé sorolhatjuk a tanúvallomást, a szakértői véleményt, az okiratot, a tárgyi bizonyítási eszközt, a szemlét, a szembesítést és az eljárás alá vont személy vallomását. A büntetőeljárás törvény a fentiek közül a szemlét és a szembesítést bizonyítási eljárásként nevesíti, azonban minden más – a szabálysértési törvényben – felsorolt eszköz alkalmazható a büntetőeljárásban és nevesített az azt szabályozó jogszabályban.

4.1.1 A tanúvallomás

Mindkét eljárás során az hallgatható ki tanúként, akinek a bizonyítandó tényről tudomása van. Ő az, aki a hatóság előtt nyilatkozik arról, amit közvetlenül vagy közvetetten észlelt. A közlése az általa tapasztaltakra vonatkozik és nem a véleményére. Az általa elmondottakról mindkét eljárás során jegyzőkönyv kerül felvételre. A kihallgatás formailag négy szakaszra bontható. Az első a bevezető szakasz, ahol az eljáró felveszi a személyes adatokat, melyeket a tanú fényképes igazolvánnyal igazol. A bevezető szakaszban kerül sor a tanú jogairól és kötelezettségeiről szóló tájékoztatásra, figyelmeztetések közlésére. Ezt követően a vallomás felvétele, mely további két szakaszra

bontható, nevezetesen a vallomás összefüggő előadására, valamint a kérdések feltevésére. Ezt követi a befejező szakasz, melyben a jegyzőkönyv aláírással történő hitelesítése történik. A kihallgatás során folyamatos a kihallgató és a kihallgatott közötti kapcsolat – pszichológiai kontaktus – felvétele és alakítása, a vallomás rögzítése és annak menet közbeni ellenőrzése.⁴⁷

A tanúkihallgatás gyakorlati végrehajtása

A gyakorlati végrehajtás során véleményem szerint a legfontosabb feladat a tanúval történő megfelelő pszichológiai kontaktus kialakítása és fenntartása. A kihallgatás tervezése során legyünk figyelemmel a tanú életkorára, a vizsgált bűncselekményre, valamint ezzel összefüggésbe a tanú nemére. Megtörtént eset, hogy a kormányhivatali dolgozó tanúkihallgatása során nem volt hajlandó személyes okmányait átadni, személyes adatait nem árulta el a kihallgatást végző személynek többszöri felszólítás ellenére sem. Mindkét törvény egyértelműen rendelkezik, hogy köteles a kihallgatott személy magát igazolni, adatait átadni. Megítélésem szerint amennyiben az előadó megfelelő empátiával rendelkezik, megoldható lett volna a dolog nagyobb botrány elkerülése érdekében, de sajnos a rendőrhatalóság és a kormányhivatal üzengetésével és „sértődésekkel” záródott az eljárás, mely során az előadót bocsánatkérésre utasították, annak ellenére, hogy jogszerűen kérte a személyes adatokat.

Egy szemérem elleni bűncselekmény sértettjének kihallgatását lehetőség szerint női előadó végezze, hiszen így a tanúnak – a megfelelő kontaktus kialakítását követően – könnyebb megnyílnia és a kellemetlen, de a tényállás tisztázásához szükséges kérdésekre is könnyebben válaszol. Személyes tapasztalatom, hogy a fenti bűncselekmény kihallgatása során a hölgy előadó túlságosan szemérmes volt és nem mert, vagy nem akart rákérdezni egyes jelentőségekkel bíró eseményekre, mozdulatokra. Amikor átvettem a kihallgatást érezhető volt a részes kisebb tartózkodása irányomban, de megfelelő kommunikálással a legrészletesebb vallomást sikerült felvennem a sértettől.

A gyermekkorú személy kihallgatását lehetőség szerint gyermekbarát kihallgató szobában végezzük. Amennyiben ez nem lehetséges – a kapitányságok legnagyobb százalékában ez lehetetlen –, úgy gyermekekkel könnyen szót értő előadó folytassa le a kihallgatást.

⁴⁷ Anti-Barta-Bócz-Illár-Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó Budapest 2001. 198. oldal

Pest megyében tudomásom szerint nincs ilyen gyermekbarát kihallgató szoba. A Budapesti Rendőr-főkapitányságon egy kerületben található egy helység. Kihallgatások szempontjából a gyermekkorúak meghallgatása a kevésbé „macerás” feladat. Sok esetben a kötelező törvényes képviselőnek van akadályozó és nehezítő körülménye. A szülő, törvényes képviselő türelmetlenségével, okoskodásával negatívan befolyásolja a meghallgatott gyermekkorút.

Amennyiben olyan személyt kell kihallgatni, aki lekezelő stílusú, kötekedő, a kihallgatást lehetőség szerint egy határozottabb előadó végezze. Sajnos ennek ilyen formájú végrehajtás nem minden esetben megoldható, mert az ügyek leosztásakor nem látszik az eljárásban érintett személy habitusa.

Bár egyszerűnek tűnik, hiszen a laikusok azt gondolnák, hogy egyszerűen meg kell hallgatni a tanú által elmondottakat, majd azt rögzíteni kell, azonban nagyon sok esetben az előadónak kiemelkedő empátiás kompetenciával kell rendelkeznie. Már a kihallgatás elején helyesen fel kell mérni a tanú aktuális pszichikai állapotát, az eljáráshoz, annak résztvevőihöz való viszonyát, hozzáállását. A lehetőségekhez mérten fel kell készülni arra, hogy a kihallgatott hogyan fog reagálni, viselkedni.

A tanú vallomásának összefüggő előadása során folyamatosan értékelni kell az általa elmondottakat, hiszen olyan információt is megtudhatunk, ami még nincs a birtokunkban. Illetve az esetleges ellentéteket is fel kell ismernünk. Ehhez természetesen elengedhetetlen a rendelkezésre álló adatok teljes körű ismerete. A kihallgatás ezen szakaszában a kérdések csak olyanok lehetnek, amelyek elősegítik a vallomás előadását, amelyek támpontot nyújtanak a kihallgatott számára, hogy milyen ügyben hallgatjuk ki, miről kell nyilatkoznia. Előfordul, hogy a tanú gondolatai elkalandoznak, ebben az esetben, mivel alapvetően a kihallgatást a kihallgató irányítja, kérdéssel visszazökkentethetjük. Pár éve egy elrabolt és 36 órán keresztül fogvatartott személyt kellett kihallgatnom. A sértettnek a fáradtságon és a sokkon kívül meg kellett küzdenie egy 12 órás kihallgatással is. A vallomástétel halasztást nem tűrt, így attól eltekinteni nem lehetett. A 12 óra alatt a tanú több esetben elaludt, elsírta magát. Ilyen eseteket egy előadónak meg kell tudnia oldania. Amennyiben a kihallgatást végző személy, ideges türelmetlen az kihat a másik személyre is, ellenéteket szülhet. A mai magyar hatóságoknál meglátásom szerint a profizmus nem egyértelmű. A szabálysértésekkel

foglalkozó kollégákkal történő beszélgetés során az volt a megállapításom, hogy mivel kisebb volumenű ügyekről van szó, így a „teher” hiánya miatt könnyedebbek a meghallgatott személyek, tehermentesen adják elő az általuk tapasztaltakat, vagy látottakat.

A vallomás összefüggő előadását követően sor kerülhet a kérdezés szakaszára, melynek rendeltetése, hogy minden olyan adatot beszerezzünk a tanútól, amely szükséges. Ez két szempontból is fontos. Egyrészt a bizonyítás szempontjából, hiszen, ha valami kimarad a vallomásból és folytatólagos kihallgatás végrehajtása szükséges, úgy az idő múlása nehezítheti a bizonyítást. Másrészt a hatóságba vetett bizalom megtartása miatt. A kérdések feltétele a vallomás pontosítását szolgálja. Itt jelenik meg egy szleng, egy úgynevezett szakmai fogalom: a jó tanú és a rossz tanú fogalma. Az előadói kérdésekből nagyjából kitűnik, hogy ki a rossz tanú. Amennyiben a tanú a korábbi nyilatkozatával ellentétes vallomást tesz, úgy annak okát is ebben a szakaszban kell tisztáznunk. A kérdések megfogalmazásakor alkalmazkodnunk kell a kihallgatott értelmi és felfogóképességéhez. A vallomást úgy kell rögzíteni, hogy abból egyértelműen kiderüljön, hogy milyen kérdésre válaszolt a tanú. A kihallgatás során nem hangozhat el olyan kérdés, mely befolyásolná a tanút, vagy utalni arra, hogy mit szeretnénk hallani. Sok előadó kérdés felvetése nélkül úgy kezdi a tanú válaszát, hogy „feltett kérdésre elmondani kívánom, hogy...”. Ha lehet így fogalmazni az ügyészségnek ez úgynevezett „vörös posztó”, mivel csak vélelmezni lehet mi volt a kérdés, de egyértelműen nem derül ki.

A befejező szakaszban történik a felvett jegyzőkönyv ismertetése, az észrevételek megtétele és a jegyzőkönyv aláírása. Minden esetben hagyjunk elegendő időt a tanúnak, hogy a jegyzőkönyv tartalmát megismerje, sőt hívjuk fel a figyelmét erre, mert előfordulhat, hogy az eljárás későbbi – bírósági – szakaszában úgy nyilatkozik, hogy ő nem mondott olyat, ami a vallomásáról felvett jegyzőkönyv tartalmaz. Természetesen ez ellen lehet védekezni azzal, hogy a jegyzőkönyvet aláírta és ezzel a tartalom megismerését is elismerte, de azért ez a hallgatóság előtt visszásságokat is okozhat.

4.1.2 A szakvélemény

Az egyes eljárások során az eljáró hatóságok sokszor kerülnek szembe olyan kérdésekkel, melyek eldöntéséhez vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges. Ebben az

esetben szakértő bevonása szükséges. A szakértő által előterjesztett szakvélemény bizonyítási eszköz.

A szakvélemény három részből áll. Az első rész a leleti rész, melyben a szakértő ismerteti, hogy milyen ügyben rendelte ki a hatóság, illetve tartalmazza a szakvélemény elkészítéséhez szükséges és rendelkezésére bocsátott adatokat.

A második rész a tényfeltáró rész, melyben a szakértő azt ismerteti, hogy milyen vizsgálatokat végzett.

A harmadik rész pedig maga a vélemény, melyben a szakértő a hatóság által feltett kérdésekre válaszol.⁴⁸

A szakvélemény tartalmát tekintve három féle lehet:

- kategorikus, melyben a szakértő egyértelműen megállapít, vagy kizár valamit;
- valószínűségi, melyben megállapításainak bizonyosságát százalékban fejezi ki...
- lehetőségi, melyben a szakértő sem negatív, sem pozitív irányban nem tud dönteni, de ki sem zár semmit⁴⁹

Írásszakértő bevonásakor a szakértő szinte minden esetben eredeti iratot kér, ami nem minden esetben prezentálható. Sajnos a legtöbb esetben olyan szakvélemény érkezik, hogy „írhatta, de egyértelműen nem megállapítható”. A szakértő szempontjából fontos még megemlíteni, hogy legtöbb esetben drága és nagyon hosszadalmas a szakvélemény beszerzése, és nagyrészt eredményre nem vezet. Tárgyszakértő bevonása talán a leggyakrabban használt eset, az eltulajdonított tárgyak értékének meghatározása miatt. Szinte minden esetben elvárja az ügyészség, hogy tárgyszakértő legyen olyan ügyekben, ahol gyanúsított van az eljárásba bevonva, kivéve ha a sértett számlával rendelkezik az eltulajdonított tárgyról. Itt egy kisebb ellentét van, mert a törvény azt írja, hogy olyan esetekben a bizonyítás nem szükséges, ahol a tényről a hatóságnak amúgy is tudomása van.

Egy gázpalack áráról, legyen az üres, vagy tele, gyakorlatilag mindenkinek tudomása van, véleményem szerint szükségtelen a tárgyszakértő, de ennek ellenére rendszeresen kirendelünk hasonló esetekben szakértőt az ügyészség utasítására.

⁴⁸ Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog Rejtjel kiadó 2004. 148. oldal

⁴⁹ Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog Rejtjel kiadó 2004. 148. oldal

4.1.3 A tárgyi bizonyítási eszköz

Tárgyi bizonyítási eszköz lehet minden olyan dolog, amely bizonyítandó tény bizonyítására alkalmas. Ez lehet a bűncselekmény vagy szabálysértés eszköze, elkövetési tárgya, eredménye, de hordozhatja a jogsértő cselekmények nyomait is. Természetesen a felsorolás nem teljes, hiszen a bizonyítás során felhasználható minden olyan törvényes eszköz, ami alkalmas a bizonyításra. Ebbe a körbe sorolható a jogszabályok alapján a fénykép, a film, adat és a hangfelvétel is.

A tárgyi bizonyítási eszközök nagy számban a szemle keretén belül kerülnek felkutatásra és lefoglalásra. Amennyiben azt nem lehet lefoglalni, akkor egyedi sajátosságait kell rögzíteni és az így készült anyagot kell az ügy irataihoz csatolni.

4.1.4 Az okirat

Mindkét jogszabály hasonló módon fogalmazza meg az eljárás során felhasználható okiratot. Bizonyítási eszköz lehet valamely tény, vagy körülmény igazolására kiállított irat, mely a bizonyítandó tény bizonyítására alkalmas. Ahhoz, hogy egy irat okiratként szerepelhessen, a kiadásra jogosulttól kell, hogy származzék, tényt, körülményt kell igazolnia és hitelesnek kell lennie.⁵⁰ A magyar állampolgároknak egyik legnagyobb hiányossága, hogy nincsenek tisztában, azzal hogy mi az okirat, akár legyen az köz, vagy magánokirat. A rájuk vonatkozó rendelkezésekkel általában tisztában vannak, de az okiratok terén nagy a gondatlanság.

A vallomást tartalmazó okirat csak a közvetlenség elvének sérelme nélkül használható fel bizonyítási eszközként. A bíróság egy tanú vallomását nem okirati bizonyítékként veszi figyelembe, hanem a tanút meghallgatja és az így elmondottak képezik majd a bizonyítékot. A vallomás felolvasására (okirati bizonyításra) csak akkor kerülhet sor, ha a tanú akadályoztatva van a személyes megjelenésben, így nem lehet kihallgatni.⁵¹

4.1.5 A terhelt vallomása

Mindkét jogszabály azonosan rendelkezik. Terhelt, illetve eljárás alá vont személy az, aki ellen az adott eljárás folyik. A büntetőeljárás törvény a terhelt jogairól, kötelezettségeiről részletesebben rendelkezik.

⁵⁰ Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog Rejtjel kiadó 2004. 148. oldal

⁵¹ Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog, Rejtjel Kiadó 2004. 132. oldal

Abban mindkét jogszabály rendelkezései megegyezik, hogy a terhelt/eljárás alá vont személy jogosult megismerni, hogy milyen cselekmény elkövetése miatt folytat ellene eljárást az adott hatóság, valamint biztosítja mindkét eljárás részükre bizonyos eljárási cselekményeken való részvételt.

A terhelt a büntetőeljárás során kettős jogállással rendelkezik. Egyrészt az eljárás központi személyeként jogosultságok alanya, másrészt vallomásával bizonyítási eszközt szolgáltató alany. Tehát a terhelt vallomása a védekezését szolgálhatja, de egyben bizonyíték forrása is.⁵²

A magyar büntetőeljárás során nyomozás elrendelése nem személyre, hanem minden esetben meghatározott ügyre vonatkozóan történik. A terhelt attól válik az eljárás alanyává, hogy vele a hatóság közli a megalapozott gyanú tényét, lényegét és a vonatkozó jogszabályokat. Ettől a pillanattól kezdődően illetik meg a jogosultságok, és terhelik a kötelezettségek. Ez a közlés jelenti a büntetőeljárás konkrét személyre történő kiterjesztését.⁵³

A kihallgatás gyakorlati végrehajtása

A terhelt kihallgatásának szakaszai megegyeznek a már - korábban leírt - tanúkihallgatás szakaszaival, ezért ezt itt részletesen, újra nem ismertetem, csupán e kihallgatásfajta sajátosságait mutatom be. A kihallgatás végrehajtását megelőzi az arra való felkészülés, mely a gyanúsított kihallgatás során még hangsúlyosabb. Ebben a szakaszban célszerű beszerezni az előéletre vonatkozó iratokat (priusz), illetve ellenőrizni őt a rendelkezésre álló nyilvántartásokban. A beszerzett adatokból már verziókat állíthatunk fel az alább részletezett kihallgatási szituációra, melyekre előre felkészülhetünk.

A megalapozott gyanú tényének, lényegének és az ahhoz kapcsolódó jogszabályok közlésére a kihallgatás bevezető szakaszában, a személyazonosság megállapítása, ellenőrzése és a személyi adatok felvételét követően kerül sor. Ettől eltekintve, a kihallgatás további menete megegyezik a már korábban tárgyalt tanúkihallgatás menetével.

⁵² Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog, Rejtjel Kiadó 2004. 139. oldal

⁵³ Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog, Rejtjel Kiadó 2004. 140. oldal

Az adatok pontos ellenőrzésének elmaradására azt a példát hoznám, amikor egy pest megyei városban előállítottak lopás elkövetése miatt egy fiatal lányt, aki személyes okmányokkal nem rendelkezett. Adatainak bemondását követően a nyilvántartásban azonosították, de a nyilvántartás fényképes okmányt nem tartalmazott. A kihallgatását követően őrizetbe vették, és elszállításáról gondoskodtak. A fogdába történő befogadást megelőző orvosi vizsgálat során derült ki, hogy a meggyanúsított és őrizetbe vett nő, igazából egy férfi, aki egyik ismerőse adataival visszaélve, félrevezette a hatóságot. Meggyőződésem, hogy egy mélyebb vizsgálódás az előadók részéről a gyanúsított vonatkozásában elkerülhetővé tette volna ezt a megalázó incidenst.

Bár része bármilyen kihallgatás végrehajtásának, azonban mégis itt térnék ki a kihallgatási szituációkra. A kihallgatás taktikája mindig egyedi, hiszen az függ az ügy jellegétől, a kihallgatandó személyekkel kapcsolatos - korábban már tárgyalt - tényezőktől, illetve a kihallgatást végző felkészültségtől rátermettségétől, pszichológiai sajátosságaitól és a rendelkezésre álló bizonyítékoktól.⁵⁴ Az, hogy az adott kihallgatás során milyen taktika alkalmazása szükséges, a kialakult taktikai szituációtól függ. A fentiek alapján jellemzően három kihallgatási szituációról beszélhetünk, melyek a következők:

- teljes egészében, vagy részben konfliktusmentes
- konfliktusos
- bizonytalan szituáció

Konfliktusmentes a kihallgatási szituáció akkor, ha a kihallgató meg van győződve a kihallgatott őszinteségéről, a vallomás tartalmát igaznak tartja, vagy a vallomás hiányosságait, valóságtól való eltéréseit az emlékezés hibáiból eredőnek véli. Itt az alapvető taktikai feladat ezen helyzet fenntartása és a vallomás rögzítése olyan részletességgel, hogy annak minden releváns adata alátámasztható, esetleg cáfolható legyen.⁵⁵

Konfliktushelyzet alakul ki a vallomás megtagadásakor, hamis vagy a kihallgató által hamisnak vélt vallomás tételekor.

⁵⁴ Anti-Barta-Bócz-Illár-Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó Budapest 2001. 213. oldal

⁵⁵ Anti-Barta-Bócz-Illár-Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó Budapest 2001. 214. oldal

Különösen éles konfliktushelyzet pedig akkor alakulhat ki, ha a vallomás önmagában is bűncselekményt valósít meg, vagy a véletlenül gyanúba került személy nem bízik a nyomozás tárgyilagosságában, ezért kitalált tényekkel védekezik.⁵⁶

A konfliktushelyzetes kihallgatások közül talán a „legegyszerűbb” a vallomástétel megtagadása. Itt taktikailag azt kell elérnie a kihallgatónak, hogy a terhelt vallomást tegyen és amennyiben egyértelmű a rá vonatkozó gyanú, akkor a vallomása beismerő legyen. A kihallgató ebben az esetben is „vékony jégen táncol”, hiszen egy egyszerű jogi felvilágosítás is a későbbiekben problémát okozhat számára. (Személyes tapasztalat). A gyanúsítottnak a megfelelő felvilágosítást megadtam, amit látszólag meg is értett. Az általa elkövetett cselekményhez hasonló, vagy megegyező bűncselekményekre térte ki a kihallgatása során. Elmagyaráztam neki a „három csapás” fogalmát. A kihallgatás során végig közreműködő volt, három bűncselekményt is beismert és részletes, mindenre kiterjedő vallomást tett. A vallomását a későbbiek során ellenőriztük és újabb terhelő bizonyítékokat szereztünk be. Az eljárás további szakaszában már a terhelt nem működött közre a hatósággal: kényszervallatással vádaskodott, és vallomását is visszavonta. A bíróság az eredeti vallomását vette figyelembe, és a maximális büntetést szabta ki. A bíróság legfőbb indoka az volt, hogy az első vallomásában a vádlott annyira részletes és tényszerű vallomást tett, mely egyértelműen bizonyítja a bűnösségét. Amennyiben az első kihallgatáson megleégszem egy felületes és rövid, de beismerő vallomással, akkor nagy valószínűséggel az általam meggyanúsított rabló szabad lábon van, vagy minimális büntetéssel megússza cselekményét.

A szándékosan valótlan vallomás tétele során már nehezebb a kihallgató feladata, hiszen a kihallgatás során folyamatosan kétség merülhet fel arra vonatkozóan, hogy az adott részlet részben vagy teljes egészében eltér-e a valóságtól. A félrevezető információk ellenére is a cél az igazság megállapítása.

Ilyen esetben a kihallgatás során törekedni kell arra, hogy a terheltet kizökkentsük az esetleg előre betanult, elképzelt történet előadásából, váratlan, meglepő kérdésekkel, a történet többszöri megismétlésével, annak részleteibe való belekérdezéssel.

⁵⁶Anti-Barta-Bócz-Illár-Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó Budapest 2001. 215. oldal

A gyanúsítottak egyik legkedveltebb védekezése, amikor más személyeket kívánnak egyéb bűncselekménnyel vádolni, vagy abból a célból, hogy magukról eltereljék a gyanút, vagy azért, hogy a nyomozóhatóság őt kedvezőbben ítélje meg. Ezen vallomásoknak a valóságuk erősen megkérdőjelezhető.

Itt beszélnünk kell arról a konfliktusos szituációról is, amikor a gyanúsított az első kihallgatása során a kihallgatási taktika megfelelő alkalmazása miatt konfliktusmentes volt, azonban a folytatólagos kihallgatása során a terhelt egyértelműen valótlán vallomástétele miatt konfliktusos szituációt teremt. Az előzőekben említett példa során történt, hogy a vallomás visszavonása után a védelem gyakorlatilag az előadó támadására fordította a figyelmet, a kihallgatás során igyekeztek hibára kényszeríteni.

Azt, hogy a kihallgatási szituáció konfliktusos, vagy sem, a kihallgató nem mindig tudja egyértelműen megítélni. Előfordulhat, hogy a kihallgató a pillanatnyilag rendelkezésre álló adatok alapján nem tudja eldönteni, hogy hitelt adhat-e a vallomásnak vagy sem. Ez nevezzük bizonytalan szituációnak. Ebben az esetben a legfontosabb feladat a bizonytalanság megszüntetése.⁵⁷

A kihallgatás végrehajtásának alapszabálya, hogy tilos nem létező bizonyítékokra hivatkozva kérdezni, azonban „taktikai blöff” alkalmazása megengedett. „Az olyan magatartás, kihallgatás-vezetés, szituáció teremtés, illetve olyan kérdés (kérdéssorozat) feltevése, amelynek célját, jelentőségét a vallomástevő nem érti, vagy nem ismeri fel.”⁵⁸

Fontosnak tartom, hogy szóljak pár szót a kihallgatás során alkalmazott bizonyítékok bemutatásáról is. Vannak olyan bizonyítékok, melyeket kötelezően be kell mutatni a terheltnek. Erre leginkább akkor kerül sor, ha a terhelt előzetes letartóztatását az ügyész indítványozza, hiszen a büntetőeljárás törvény módosítása alapján még a tárgyalást megelőzően a terhelt rendelkezésére kell bocsátani az előzetes letartóztatásról szóló indítványt, valamint az alapját képező bizonyítékokat.

Ezen kívül alapesetben csak azokat a bizonyítékokat célszerű bemutatni, mely a nyomozás érdekeit nem sérti.

⁵⁷ Anti-Barta-Bócz-Illár-Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó Budapest 2001. 216. oldal

⁵⁸ Anti-Barta-Bócz-Illár-Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó Budapest 2001. 208. oldal

Természetesen előfordulhat olyan eset is, amikor nagy számban áll a gyanúsított bűnösségét alátámasztó bizonyíték a hatóság rendelkezésére és ezek bemutatása megtöri a gyanúsított tagadást, hamis vallomástételt.

4.2. A bizonyítási eljárások

Az 1998. évi XIX. törvény hatálybalépésével létrejött a bizonyítási eljárások jogintézménye. Tekintettel arra, hogy ebben a fejezetben a büntetőeljárás törvényt veszem alapul, így itt fogok szólni a szemléről és a szembesítésről is, melyeket a szabálysértési törvény bizonyítási eszközként nevesít. Ezen felül számba veszem a büntetőeljárás törvény által nevesített további bizonyítási eljárásokat, azok lényegét igyekszem gyakorlati példákon keresztül szemléltetni.

4.2.1 A szemle

A ma hatályos büntetőeljárás törvény 119. §-a a szemléről az alábbiak szerint rendelkezik: „(1) Szemlét a bíróság, illetőleg az ügyész rendel el, és tart, ha a bizonyítandó tény felderítéséhez vagy megállapításához személy, tárgy vagy helyszín megtekintése, illetőleg tárgy vagy helyszín megfigyelése szükséges.

(2) A szemlénél - ha szükséges - szakértőt is lehet alkalmazni.

(3) A szemle alkalmával a bizonyítás szempontjából jelentős körülményeket részletesen rögzíteni kell. A szemlén fel kell kutatni és össze kell gyűjteni a tárgyi bizonyítási eszközöket, és gondoskodni kell a megfelelő módon történő megőrzésükről. A szemle tárgyról, ha lehetséges és szükséges, kép- vagy hangfelvételt, illetve képet és hangot egyidejűleg rögzítő felvételt, rajzot vagy vázlatot kell készíteni, és azt a jegyzőkönyvhöz kell csatolni.”⁵⁹

A szemle olyan nyomozási cselekmény, amely során a büntetőeljárás-jog által meghatározott alakiságok betartása mellett megfigyelik a helyszínen talált állapotot, helyzetet, körülményeket, felkutatják, és oly módon rögzítik a nyomokat, a nyomhordozókat, anyagmaradványokat, egyéb elváltozásokat és mindezek összefüggéseit, hogy a szemle eredményei a nyomozás számára olyan információkat, adatokat nyújtson, melyek a büntetőeljárás során bizonyítékká válhatnak, tényeket bizonyítanak, és a valóságot érzékeltetik.⁶⁰

⁵⁹ 1998. évi XIX. törvény 119. § (1)-(3) bekezdése

⁶⁰ Anti-Barta-Bócz-Illár-Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó Budapest 2001. 208. oldal

A szemle kiemelt fontossága abban rejlik, hogy az eredeti formájában megismételhetetlen, helyettesíthetetlen nyomozási eljárás. A szemle lefolytatásakor azt oly módon kell dokumentálni, hogy abból teljes egészében kitűnjön a bizonyítási eljárás pontos menete és az azt végzők által tapasztaltak. A szemle során rögzített nyomok, anyagmaradványok, egyéb bizonyítási eszközök feltalálási helyét pontosan kell rögzíteni, valamint nagy gondot kell fordítani az így beszerezett bizonyíték megfelelő rögzítésére is.

Mivel a szemle nem megismételhető, ezért a nem megfelelően, nem az előírt módon rögzített nyomok, bizonyítási eszközök, illetve a nem rögzített bizonyítékok később már nem javíthatóak, nem pótolhatóak, így a bizonyítást nagymértékben megnehezítheti.

A szemle egyik legfontosabb feladata tehát a tárgyi bizonyítékok felkutatása, összegyűjtése, eljárásjogilag és kriminalisztikailag szakszerű rögzítése, valamint az állagának megóvása és ezzel az igazságügyi szakértői munka feltételeinek biztosítása.

Példának említeném Balogh Lajost a százhalombattai rém ellen lefolytatott büntetőeljárást, ahol a szemle során a beszerzett, tárgyak, eszközök, anyagmaradványok, nyomhordozók nem megfelelően kerültek rögzítésre és csomagolásra. A későbbiek során a beszerzett bizonyítékok a bizonyítás során már nem voltak felhasználhatóak.

A végrehajtónak a szemle során az ott látottakat, tapasztaltakat a lehető legnagyobb részletességgel kell rögzítenie, dokumentálnia, hiszen ezen eljárási cselekmény legtöbbször a nyomozás kezdete, ahol még nem tudhatjuk, hogy minek mekkora jelentősége van.

A szemle sok esetben halasztást nem tűrő eljárási cselekmény, hiszen számos bűncselekmény típus esetében a szemle adatai nélkül nem is lehet megkezdeni a felderítő munkát.

Betöréses lopás helyszínén, a szemle során a szemlebizottság az elkövetőre utaló nyomot, eszközt, bizonyítékot nem talált. A szemlét követően a sértett megtalálta a házban egy személyi igazolványt, mely később kiderült, hogy a bűncselekmény elkövetőjétől származik. A nyomozásban az idegen férfi szerepének vizsgálata során megállapítást nyert, hogy a bűncselekmény elkövetésével ez a férfi gyanúsítható.

A nyomozás során a férfi beismerő vallomást tett, de amennyiben megkérdőjelezi a személyi igazolványa megkerülését, mivel az a szemle felületessége miatt csak később került elő, akár megúszhatta volna a bűncselekményt, mivel más terhelő bizonyíték nem volt rá nézve.

Nem csak az elkövető kilétének megállapítása, hanem a bűncselekmény megfelelő minősítése és a sorozat jelleg megállapítása is lehet a jogszerűen, szakszerűen lefolytatott szemle eredménye.

A jelenleg bírósági szakban lévő rablás sorozat esetében az egyes bűncselekmények sértettjei arról számoltak be, hogy különböző kocsmákban, egyéb üzletekben egy román nemzetiségű nővel ismerkedtek meg. A nő elkísérte őket az otthonukba, ahol tovább italoztak. Mivel magányos, egyedülálló férfiakra volt szó így előkerült a szex, a szexuális aktus létesítése is. Ezt követően már csak arra emlékeztek az idős férfiak, hogy felébredtek, a nőt nem találták és készpénzüket, ékszereiket, műszaki cikkeiket eltűntek. A szemle során lefoglalásra kerültek a poharak, melyekből a sértett, illetve az akkor még ismeretlen gyanúsított ivott. A szakértői vizsgálat kimutatta minden esetben a dormicum nevű altató, nyugtató jelenlétét a poharakban. Az egyes hasonló jellegű bűncselekmények helyszínén végrehajtott szemle eredményeképpen megállapítást nyerhetett a sorozatjelleg és emellett a kifosztás bűncselekményének a kizárása is. A gyógyszerek jelenléte miatt a rablás bűncselekménye volt megállapítható. Valamint a cselekmények elkövetésével gyanúsítható személyek lakóhelyén végrehajtott házkutatás során dormicum nevű gyógyszer került lefoglalásra.

Több esetben előfordult a cselekmény helyszínére először a helyszínelő bizottság ér ki. Ilyenkor fontos, hogy felismerjék az adott cselekményt. Rendkívüli haláleset szemláját kezdte meg a bizottság, amikor a bűnügyi technikusként feltűntek az olyan sajátosságok, amiket az előző példában is említettem. Akkor a szemlét lezárta és egy más minőségű bűnügyi szemlére került sor. Az eljárás során halált okozó testi sértés volt a vád a cselekmény elkövetőjének, aki a nyugtató gyógyszert a szívbeteg embernek gyakorlatilag túladagolta.

Természetesen előfordulhat az is, hogy a szemle végrehajtására nem a nyomozás kezdetén, nem csak a bűncselekmény helyszínén valósul meg, illetve egy eljárásban több szemlére is sor kerül. Nagyrészt a technikusként felületes munkavégzése miatt pótszemlére van szükség, illetve az első kivonuláskor nem ismerik fel a bűncselekményt és egyszerűen

nem kerül sor helyszíni szemlére. Ezt természetesen a későbbiek során meg kell ismételni, ami jelentős nyomvesztéssel járhat és jár is.

Tartós bűncselekmények esetén a nyomozás során egy azon helyszínen sor kerülhet több, időben elkülönülő szemle végrehajtására, annak megállapítása céljából, amennyiben a nyomozás adatai arra utalnak, hogy a jogellenes helyzet továbbra is fennáll.

Betöréses lopás esetén a lefolytatott szemle során értékelhető ujjnyom került rögzítésre, mely alapján megállapítást nyert az elkövetéssel gyanúsítható személye. A gyanúsított kihallgatása során részletesen feltárta, hogy az elkövetéshez használt eszközöket hova rejtette. Ezt követően szemle lefolytatására került sor, mely során az elkövetés eszköze lefoglalásra került.

A szemle végrehajtása a gyakorlatban

A szemlét végző bizottság alapesetben a szemlebizottság vezetőjéből és a bűnügyi technikusból áll össze. A bizottságvezető felelős a szemlével kapcsolatos előírások, jogi szabályozások betartásáért. A bizottságvezető felelős a helyszín állapotáért a szemle befejezéséig, így engedélye nélkül semmihez sem nyúlhatnak az ott lévők. Sok esetben szinte bohózatba illő, amikor a magas beosztású, de nem minden esetben tökéletesen képzett előjárók megjelennek a kiemelt bűncselekmény helyszínén és különböző intézkedésekre adnak utasítást. A vezető akkor szembesült a szakmai előírásokkal, amikor az alacsonyabb beosztott, aki történetesen a helyszíni szemle bizottság vezetője, őt rendre utasítja és a helyszínről való távozásra szólítja fel.

A bűnügyi technikus fő feladata a helyszínen található és a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható nyomok, nyomhordozók felkutatása, előhívása és rögzítése. Gyakorlatilag a „szakmunka” elvégzése.

A szemlét a gyakorlatban két részre, a statikus és a dinamikus szakaszra szokták bontani. A végrehajtás során az első fázis a statikus szakasz, mely során a szemlét végző feladata az összképrögzítés, a helyszín adott állapotának és összefüggéseinek feltárása és rögzítése. Ekkor a helyszínt, a szemle tárgyát nyugalmi állapotában vizsgálják, a szabad szemmel látható nyomokat és elváltozásokat rögzítik. Ebben a szakaszban a szemle legtöbbször csak szemügyre vételt jelent, mely során a bizottság elsősorban csak

vizuálisan érzékeli a bűncselekmény nyomait, lényeges körülményeit. Ekkor csak olyan eszközöket, eljárásokat – például fotó, video, helyszínrajz - lehet alkalmazni, melyek a helyszín eredeti állapotát nem változtatják meg.

A dinamikus szakasz a helyszín tervszerű, módszeres, aprólékos, részletes és szakszerű átkutatásából tevődik össze. A szemletárgyakat nem csak érzékszervi, hanem fizikai és kémiai eljárások segítségével vizsgálják át. Ekkor már a dinamika dominál, a szemletárgyak nyugalmi helyzetükből kimozdítva kerülnek megvizsgálásra. A statikus szakaszban rögzített helyzetképek ekkor kiegészülnek a látens nyomokkal, anyagmaradványokkal és elváltozásokkal. A nyomkereső szakaszban az elkövető tevékenységi rendszerének a nyomokban, anyagmaradványokban tükröződő egyedi sajátosságait kell megállapítani.

Egyes nyomfajták felkutatása, jelentősége.

Lábnym: elsősorban a várakozás, a figyelés, behatolás távozás helyein kell kutatni. A látens lábnyomok surlófény alkalmazásával fedezhetőek fel. Amennyiben megállapításra került az elkövető érkezési és távozási helye, úgy abból kiindulva követni lehet a nyomokat (lábnymcsapás). A lábnymcsapás információval szolgálhat az elkövetőről, járásának sajátosságairól, testméretéről.⁶¹

Ujjnyom: Fontos a bűncselekmény helyszínén azonosításra alkalmas ujjnyomok rögzítése. A daktiloszkópia feladata a szemlék során rögzített ujjnyomok segítségével az elkövető személyazonosságának megállapítása, illetve sorozatelkövetés verziójának megerősítése. Ez azonban csak úgy lehetséges, hogy a rögzített nyomok azonosításra alkalmasak. A szemle lefolytatása során célszerű minden olyan tárgyat a vizsgálat tárgyává tenni, melyet a felállított verzió alapján az elkövető megérinthetett.⁶²

Vér: Az élet és testi épség ellen elkövetett bűncselekmény helyszínén legtöbbször előfordul vér. A friss vérfoltok, felkenődések, freccsenések felismerése egyszerű, azonban a régebbi eredetűek felkutatása már nehezebb. Előfordulhatnak látens vérmaradványok is – például a helyszín kitakarításakor -, melyek felkutatásához különböző vérkimutatási előpróbákat használhatunk (benzidin, luminol, hemastix).

⁶¹ Anti-Barta-Bócz- Illár- Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó 2001. 161. old.

⁶² Anti-Barta-Bócz- Illár- Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó 2001. 162. old.

Ugyanezeket a próbákat alkalmazhatjuk kétes eredetű foltok vizsgálatára is. Ezek pozitív eredménye még nem bizonyítja, hogy a szennyeződés vér, a negatív eredmény viszont egyértelműen kizárja azt. Pozitív eredmény esetében a megfelelően rögzített anyagmaradványt szerológus szakértőhöz kell megküldeni a további vizsgálatok elvégzése céljából.⁶³

Szagnyom: nem más, mint szubmikrométerű anyagmaradvány. Nem szándékosan keletkezik, szándékosan nem is semmisíthető meg. Ezért az eredményes szagazonosítás érdekében szükséges, hogy a szag rögzítése a szemle nyomkereső szakaszának előmozdanataként történjen.⁶⁴

4.2.2 A helyszíni kihallgatás

Az 1998. évi XIX törvény 120. §-a a helyszíni kihallgatásról az alábbiak szerint rendelkezik:

„(1) A bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság a helyszínen hallgatja ki a terheltet és a tanút, ha az addigi kihallgatás után is szükséges, hogy a bűncselekmény helyszínén nyilatkozzék, és mutassa meg az elkövetés helyét, a bűncselekménnyel összefüggő más helyet, tárgyi bizonyítási eszközt vagy a cselekmény lefolyását.

(2) A helyszíni kihallgatás előtt a terheltet, illetőleg a tanút ki kell hallgatni arról, hogy a kérdéses helyet, cselekményt vagy tárgyi bizonyítási eszközt milyen körülmények között észlelte, és miről ismerné fel.”⁶⁵

Gyakorlati végrehajtása

A helyszíni kihallgatás önálló bizonyítási eljárás, amelynek keretében az előzetesen már kihallgatott személy bűncselekménnyel összefüggő helyeket, tárgyi bizonyítási eszközök feltalálási helyét mutatja meg; helyszíneket, helyzeteket rekonstruál; cselekményeket szemléletesen mutat be, miközben vallomást is tesz annak érdekében, hogy az ügy felderítéséhez, megítéléséhez szükséges tények pontosan megismerhetők legyenek.⁶⁶

⁶³ Anti-Barta-Bócz- Illár- Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó 2001. 164. old.

⁶⁴ Anti-Barta-Bócz- Illár- Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó 2001. 165. old.

⁶⁵ 1998. évi XIX törvény 120. § (1)-(2) bekezdése

⁶⁶ Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog, Rejtjel Kiadó Budapest 136. oldal

A helyszíni kihallgatás célja

- vallomások helyszíni ellenőrzése,
- verziók ellenőrzése,
- újabb helyszínek megismerése,
- új bizonyítási eszközök beszerzése.

A helyszíni kihallgatás során fontos a kezdeményezőkészség érvényesülésének biztosítása. Hagyni kell, hogy az eljárásban résztvevő mutassa meg az utat. Amikor a helyszínt gyalogosan közelítjük meg, a tanú vagy a gyanúsított a többi résztvevő személy előtt haladjon, úgy, hogy szabadon dönthesse a következő útszakasz választásában. Ha gépkocsival valósul meg mindez, úgy a tanú vagy gyanúsított iránymutatásával kell a célt megközelíteni.

Elhatárolása más bizonyítási eljárásoktól

A helyszíni kihallgatás komplex eljárási cselekmény és fellelhetőek benne a szemle, a bizonyítási kísérlet és a felismerésre bemutatás elemei is. Éppen ezért itt is szükségesnek tartom a felsorolt bizonyítási eljárások minimális elhatárolását.

A helyszíni kihallgatás során bűncselekménnyel összefüggő helyet, tárgyi bizonyítási eszközt a helyszínen kihallgatott tanú, vagy terhelt mutat meg, míg a szemle során ezek felkutatása, rögzítése, megfigyelése a hatóság feladata.⁶⁷

A két bizonyítási eljárás egymást nem válthatja ki, azonban előfordulhat, hogy a helyszíni kihallgatás szemlét eredményez, szemle lefolytatását teszi szükségessé.

Érd illetékességi területén felfegyverkezve elkövetet rablás bűntett miatt indult büntető eljárás, mivel egy kisbolt egyik alkalmazottja feljelentést tett, hogy egy maszkot viselő férfi az üzletbe - ahol az alkalmazott éppen akkor egyedül tartózkodott - bement, majd a kezében tartott paprika spray-vel a bolti eladót lefújta, míg a másik kezében lévő törrel őt arra kényszerítette, hogy a közért bevételét adja át. Az elkövető beazonosítását követően gyanúsítottkénti kihallgatása során a nyomozóhatóság elé tárta, hogy a bűncselekmény során viselt maszkot, valamint a spray-t és törőt elrejtette. A rejtékhelyről részletes vallomást tett és elmondta, hogy azt hajlandó megmutatni, a hatóságot a helyszínre vezeti.

⁶⁷ Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog, Rejtjel Kiadó Budapest 136. oldal

A kihallgatást követően helyszíni kihallgatásra került sor, melynek során a rejtkehelyet megmutatta, a bizottságot a helyszínre vezette, ahonnan előkerült a fent említett tárgyak mindegyike. Az eljárás törvényessége azt követelte, hogy a bemutatott helyszínen szemle lefolytatására kerüljön sor.

A bizonyítási kísérlet során a már beszerzett adatok alapján a hatóság azt kívánja megállapítani, hogy meghatározott esemény cselekménysor megtörténhetett-e az adott időben, helyen, módon. Ezzel szemben a helyszíni kihallgatás során a tanú vagy terhelt irányít, új, a hatóság számára még nem ismert, vagy csak részben ismert adatokat szolgáltat.⁶⁸ A jogi szabályozás azonban lehetővé teszi az érintettnek a helyszíni kihallgatás keretén belül, hogy a helyszínen cselekmény lefolyását mutassa meg, amit akár bizonyítási kísérlet keretén belül is megtehetne. A szabályozás ezen része zavart kelthet a jogalkalmazók körében. Azonban eredményét és felhasználhatóságát tekintve mindkét megoldás jónak mondható.

Felismerésre bemutatás akkor kerül elrendelésre, ha az személy vagy tárgy felismerése céljából szükséges. Ez a bizonyítási eljárás úgynevezett kiválasztásos felismerés, hiszen a törvény legalább három személy vagy tárgy bemutatását írja elő. Ezzel szemben helyszíni kihallgatásra akkor kerülhet sor, ha a tanú vagy terhelt a bűncselekmény helyét, a bűncselekménnyel összefüggő más helyet, tárgyi bizonyítási eszközt be tudja mutatni és ezt szükséges a helyszínen végrehajtani.

A törvényi szabályozásból az is látható, hogy a helyszíni kihallgatás személy megmutatására is, és nem csak tárgyi bizonyítási eszköz bemutatására használható. Az is kitűnik a jogszabály szövegéből, hogy nem kiválasztásos bemutatásról, felismerésről van szó a helyszíni kihallgatás során.

Természetesen előfordul más bűncselekmények esetén is, amennyiben a tanú vagy terhelt a tárgyi bizonyítási eszköz feltalálási helyét mutatja meg.

Egy helyszíni kihallgatás eredményezheti a bizonyítási kísérlet végrehajtását, ha a tettes társak egyike helyszíni kihallgatás során bemutatja a bűncselekmény helyszínét, majd az ott tett vallomásaiban elmondja, hogy az elkövetésben ő nem vett részt, csak a helyszínhez vitte a társát. Gyakorlatilag az aktív szerepét tagadta.

⁶⁸ Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog, Rejtjel Kiadó Budapest 136. oldal

Ezzel a vallomással szemben a társa gyanúsítottai vallomásában elmondta, hogy arra a helyszínre a társa segítségével nélkül nem tudott volna bejutni a kerítés magassága miatt, ezért ebben társa hathatós segítséget nyújtott neki. Annak ellenőrzésére, hogy az adott helyszín kerítésén segítség nélkül át lehet-e jutni, bizonyítási kísérletet hajthatunk végre.

A terhelt vallomásában elmondja, hogy a bűncselekmény eszközét vagy tárgyát hova rejtette el. Majd az ott lefolytatott szemle során a tárgyak nem kerültek elő és a szemle eredményeként annak lehetősége is kétséges, hogy azon a helyen az adott tárgy elrejtethető lett volna a hely jellegére való tekintettel. A fenti adatok tükrében arra vonatkozóan, hogy a terhelt az adott helyen milyen módon rejtette el a tárgyakat, helyszíni kihallgatás hajtható végre.

A helyszíni kihallgatás vonatkozásában végzett kutatás során tehát megállapítható, hogy a helyszíni kihallgatással rokon szemlétől, felismerésre bemutatástól egyértelműen elhatárolható. Míg a cselekmény lefolyásának helyszínén történő bemutatására irányuló helyszíni kihallgatás sok azonosságot mutat a bizonyítási kísérlettel. Az elhatárolásukban a bizonyítási eljárások céljának vizsgálata nyújthat segítséget. Amennyiben azt akarjuk ellenőrizni, hogy a cselekmény, eseménysor a tanú vagy a terhelt által elmondottak alapján megvalósulhatott, akkor bizonyítási kísérletet alkalmazzunk. Ha viszont a tanú vagy a terhelt vallomásának helyszíni ellenőrzése a cél, akkor a helyszíni kihallgatást hajtsunk végre.

4.2.3 A bizonyítási kísérlet

A hatályos büntetőeljárásról szóló törvény 121. §-a alapján :

„(1) A bíróság, illetőleg az ügyész bizonyítási kísérletet rendel el és tart, ha azt kell megállapítani vagy ellenőrizni, hogy valamely esemény vagy jelenség meghatározott helyen, időben, módon, illetőleg körülmények között megtörténhetett-e.

(2) A bizonyítási kísérletet lehetőleg ugyanolyan körülmények között kell lefolytatni mint ahogyan a vizsgált esemény vagy jelenség megtörtént, illetőleg megtörténhetett.”⁶⁹

A bizonyítási kísérlet során egy esemény, jelenség megtörténtének utólagos vizsgálata történik, mely akkor lehet eredményes, illetve akkor szolgálhat bizonyító erővel bíró adatokkal, ha a vizsgált eseménnyel azonos vagy megközelítőleg azonos körülmények között kerül végrehajtásra.⁷⁰

⁶⁹ 1998. évi XIX. törvény 121. § (1)-(2) bekezdése

⁷⁰ Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog, Rejtjel Kiadó Budapest 134. oldal

Gyakorlati végrehajtása

A bizonyítási kísérlet büntetőeljárás-jogi alakiséghez kötött nyomozási cselekmény, melynek során az eljáró hatóság megfigyelés végett tervszerűen, mesterségesen hozza létre azokat – az ügyben, a bűncselekmény felderítésében, bizonyításában jelentős – eseményeket, helyzeteket amelynek alapján eldönthető, hogy a kérdéses esemény meghatározott helyen, időben, módon, illetve körülmények között megtörténhetett-e.⁷¹

A bizonyítási kísérlet jelentősége az, hogy az eseményt a kívánt feltételek között a maga egészében, keletkezésében, lefolyásában szemlélhetjük. A teljesebb információkból megalapozottabb következtetéseket vonhatunk le és így új, teljes és biztos ismeretek birtokába juthatunk.

Ha egy jelenségről azt kell eldönteni, hogy észlelése lehetséges volt-e az adott körülmények között, akkor a lehetőség igazolódása még nem jelenti a bizonyosságot. Nem állítható, hogy a valóságban is úgy történt minden, mint a kísérletben, de mint lehetőség fennáll. Viszont, ha az észlelés az adott körülmények között lehetetlen volt, úgy az bármikor lehetetlen. Ebből kategorikus következtetés vonható le.

A bizonyítási kísérlet fajtái:

- jelenségek észlelésének lehetősége (hanghatás hallhatósága, látási lehetőségek, más érzékszervek érzékelési lehetőségének próbája),
- cselekvés elkövetési lehetőségének tisztázása,
- esemény vagy egy fázisa megtörténtének, lefolyásának tisztázása,
- időtartam tisztázása,
- ingerküszöb tisztázása,
- nyomcsoport keletkezési folyamatának tisztázása.⁷²

A bizonyítási kísérlet végrehajtása során arra kell törekedni, hogy annak körülményei maximálisan hasonlítsanak azokra, amelyek között a kérdéses esemény lezajlott. A kísérletet lehetőség szerint abban a napszakban, azon a helyen, vagy hasonló helyen, hasonló időjárási viszonyok között, ugyanolyan mesterséges megvilágítás létrehozásával kell végrehajtani. Egy tragikus esemény példáján keresztül szemléltetek.

⁷¹ Anti-Barta-Bócz- Illár- Lakatos: Krimináltaktika II. Rejtjel Kiadó 2002. 11. old.

⁷² Anti-Barta-Bócz- Illár- Lakatos: Krimináltaktika II. Rejtjel Kiadó 2002. 15-17. old.

Érd városában, a délutáni órákban gépkocsijával közlekedett egy fő közlekedési útvonalon egy idősebb nő. A jobb oldalon forgalommal szemben érkező iker gyerekeit babakocsival toló nőt, valamint a babakocsikat a gépkocsi vezetője nem észlelte és elsodorta őket. A baleset során a csecsemők életüket veszítették. Hónapok elteltét követően a jármű vezetője védekezésként azt adta elő, hogy a szemébe sütött a nap, az elvakította, így nem láthatta az útesten közlekedő személyeket. A bizonyítási kísérletre majd 9 hónapot kellett várni, mert a bizottság a lehető legpontosabban szeretne volna rekonstruálni az eseményt. A fentiek miatt nem csak a napszakot, hanem az évszakot is meg kellett várni a nap megfelelő állása érdekében. A nyomozati cselekmény megállapította, hogy bár valóban szembe sütött a nap, de az nem lehetett olyan zavaró és annyira vakító, hogy oly mértékben befolyásolja a vezető látását, hogy ne észlelte, érzékelte volna a babakocsikat.

A bizonyítási kísérletet ismételni kell. A kísérlet többszöri ismételése, az esemény, a jelenség gondosabb tanulmányozását, illetve arról való meggyőződést teszi lehetővé, hogy az eredmény nem véletlenszerű.

Az ismételés ugyanarra a kísérletre vonatkozik. Amennyiben a bizonyítási kísérlet során több különböző kísérletet végzünk el, ennek más a jelentősége, más céllal történik, ez nem ismételés.

Elhatárolása más bizonyítási eljárásoktól

A bizonyítási kísérlet sok hasonlóságot mutat a szemlével és a helyszíni kihallgatással is, hiszen egyes elemei hasonlóak. A szemle lefolytatása helyhez, tárgyhoz kötött, tárgya nem helyettesíthető. Mivel szemlére döntően a bűncselekmény a nyomozó hatóság tudomására jutását követően rövid időn belül kerül sor, ezért a verziók felállításában nagy szerepe van. A bizonyítási kísérlet végrehajtása esetén a személyek tárgyak adott esetben helyettesíthetőek, végrehajtása nem feltétlenül helyhez kötött. Döntően a verziók ellenőrzésében van szerepe.

A helyszíni kihallgatás fő jellemzője az, hogy a hatóság számára a tanú, vagy a terhelt új információkat szolgáltat, mely nem megismételhető. Ezzel szemben a bizonyítási kísérlet esetén a hatóság irányítása dominál, mivel a már ismert adatokat kívánja ellenőrizni. Szükség esetén megismételhető.⁷³

⁷³ Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog, Rejtjel Kiadó Budapest 135. oldal

A bizonyítási kísérlet végrehajtása kívánja talán a legösszetettebb, mindenre kiterjedő tervezést. Kijelenthető az is, hogy ez a bizonyítási eljárás kívánja meg leginkább a kép-, és hangfelvételt rögzítő technikai eszköz segítségével történő dokumentálást. Talán ennek tudható be, hogy a gyakorlatban jellemzően a közlekedési bűncselekmények vonatkozásában terjedt el az alkalmazása.

Más bűncselekmények vizsgálata során igyekszik a nyomozó hatóság a szükséges adatokat, bizonyítási eszközöket más bizonyítási eljárások alkalmazásával beszerezni. Persze akadnak kivételek is.

A következő esetben garázdaság bűncselekménye miatt indult eljárás a rendőrkapitányságon. Egy idősebb nő telefonon bejelentést tett, hogy kutyát sétáltatott az esti órákban az úttesten. Egy társasházi lépcsőház előtt megállt, és arra lett figyelmes, hogy tőle körülbelül 80-90 méterre megáll egy jármű, melyben két férfi ül. A gépkocsi vezetője tőle távolabb helyezkedett el.

Az autó vezetője kezét kinyújtotta a jobb első ablak felé, mely ablaküveg ekkor lehúzott állapotban volt. A kezében a tanú egy fegyvernek látszó tárgyat látott, majd hangos durranást hallott, gyakorlatilag egy lövést hallott.

Az eljárás során a jármű vezetőjének és utasának beazonosítása megtörtént. A házkutatás során a sofőrtől lefoglalásra került 1 darab gáz-riasztó fegyver. Nevezett a vallomása során a cselekménnyel kapcsolatban elmondta, hogy a fegyver nem volt nála, és ezáltal azt nem is használta, azonban ha úgy lett volna, akkor sem hallhatták volna a nagy távolság miatt. Vallomását a gépkocsiban utasként ülő férfi megerősítette. Mivel az eljárás során olyan tanú felkutatása, aki a bejelentő tanú által elmondott hanghatásokat észlelte volna, nem volt lehetséges, a vallomások ellenőrzése és a cselekmény tisztázása céljából az ügyészség bizonyítási kísérlet végrehajtását írta elő.

A nyomozati cselekmény eredményre nem vezetett. A bejelentő megadta az elkövetés pontos időpontját, de a tényleges forgalmat rekonstruálni nem volt lehetséges. Kisebb forgalomnál a lövés kissé, nagyobb forgalomnál egyáltalán nem volt hallható. A sértett által előadott, körbeírt hang mértéke viszont mindkét forgalmi helyzetben túlzónak tűnt.

Eljárás indult egy százhalombattai férfi ellen, aki a társasháza lakása udvaráról egy verseny parittyával a ház előtt parkban játszó gyermekkorú kislányt fejen lőtte, mely során 8 napon túl gyógyuló sérüléseket szenvedett. A férfi gyanúsítottai vallomásában

előadta, hogy ő csupán csak a parknak az egyik padját célozta és feltételezhetőleg egy lepattanó lövedék okozhatta a sérülést. A már előzőleg lefoglalt parittyát és lövedék felhasználásával bizonyítási kísérlet lett végrehajtva és megállapítást nyert, hogy a lepattanó lövedék semmilyen esetben nem okozhatott volna súlyos sérüléseket.

A bíróság elnökével lefolytatott interjút megelőzően az volt a meggyőződésem, hogy ezt a bizonyítási eljárást javarészt a bírósági eljárásban alkalmazzák széles körben. Az interjú ezt a meggyőződésemet megcáfolta, hiszen kiderült, hogy a bíróság is döntően közlekedési bűncselekmények tárgyalása során alkalmaz bizonyítási kísérletet, míg más ügyekben szinte a nyomozó hatóságnál is ritkábban.

A bizonyítási kísérlet a már 10-15 éves szakmai tapasztalattal rendelkező bünyügyi területen szolgálatot teljesítő nyomozó vagy vizsgáló számára is „sötét foltnak” tekinthető. Az ügyiratok vizsgálata során megállapítható volt, hogy közlekedési bűncselekmények kivételével, a bizonyítási kísérlet végrehajtására minden esetben ügyészi utasításra került sor. Munkám során én mindösszesen 7 bizonyítási kísérletnél voltam jelen, míg ezzel szemben helyszíni kihallgatást éves szinten 15-20 alkalommal folytatok le.

A bizonyítási kísérlet szélesebb körben történő elterjedése nem csak a technikai eszközök meglétén múlik, hiszen a bizonyítási eljárás tervezése és végrehajtása jelentős időt, erőket-eszközöket igényel, ezért ahol nagy a leterheltség, ott előszeretettel nyúlnak más bizonyítási eljáráshoz a jogalkalmazók.

4.2.4 A felismerésre bemutatás

1998. évi XIX tv. 122. §-a alapján

„ (1) A bíróság, illetőleg az ügyész felismerésre bemutatást rendel el és tart, ha az személy, vagy tárgy felismerése céljából szükséges. A terheltnek, vagy a tanúnak felismerésre legalább három személyt, vagy tárgyat kell bemutatni. A terheltnek vagy a tanúnak - ha más lehetőség nem áll rendelkezésre - felismerésre személy, vagy tárgy fényképen, illetőleg más adathordozón rögzített kép-, illetőleg hangfelvétele is bemutatatható.

(2) A felismerésre bemutatás előtt azt, akitől a felismerés várható, részletesen ki kell hallgatni arról, hogy a kérdéses személyt vagy tárgyat milyen körülmények között észlelte, milyen kapcsolata van vele, milyen ismertetőjeleiről tud.

(3) Személyek bemutatása esetén az ügytől független és a felismerést végző által nem ismert, továbbá a kérdéses személlyel a fő ismertetőjegyekben megegyező tulajdonságú - így különösen vele azonos nemű, hasonló korú, testalkatú, bőrszínű, ápoltságú és öltözetű - személyeket kell a kérdéses személlyel egy csoportba állítani. Tárgyak bemutatása esetén a kérdéses tárgyat hasonló tárgyak között kell elhelyezni. A kérdéses személynek vagy tárgynak a csoporton belüli elhelyezkedése a többitől jelentősen nem térhet el, és nem lehet feltűnő.”⁷⁴

Gyakorlati végrehajtása

„A felismerésre bemutatás azon krimináltaktikai módszer, melynek keretében a hatóság által bemutatott objektum azonosítása emléknyomok alapján történik.”⁷⁵

A felismerésre bemutatás alanya az a személy, akinek a hatóság az azonosítandó objektumot bemutatja. A tárgya az az objektum (személy, holttest, tárgy, állat, helyszín), amelynek azonosítására a bizonyítási eljárás irányul.

Célja a felismerésre bemutatás tárgyának azonosítása, illetve az azonosságának, vagy különbözőségének megállapítása.

A felismerésre bemutatás előfeltétele, ahogy azt a jogalkotó is megfogalmazta, a tanú vagy gyanúsított kihallgatása az általa észlelt objektum sajátosságaira vonatkozóan.

A kihallgatás során ki kell térni a későbbi felismerésre bemutatás tárgyára, az azzal kapcsolatos viszonyára és az észlelés körülményire is.

A felismerésre bemutatást, ahogy azt a törvény is előírja, úgy kell végrehajtani, hogy személy esetén több, hasonló életkorú, testalkatú stb. tulajdonsággal bíró személlyel együtt, míg tárgy esetén több, hasonló paraméterekkel rendelkező tárggyal együtt (indifferens objektumok) kell bemutatni. Az indifferens objektumokkal szembe támasztott követelmény, hogy az adott ügybe irreleváns legyen, az azonosítást végző ne ismerje, tulajdonságai, sajátosságai megegyezzenek az azonosítás alanya által megjelölttel.

⁷⁴ 1998. évi XIX törvény 122. § (1)-(3) bekezdése

⁷⁵ Anti-Barta-Bócz- Illár- Lakatos: Krimináltaktika II. Rejtjel Kiadó 2002. 62. old.

A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a személyes felismerésre bemutatás végrehajtásával kapcsolatban a következőképpen rendelkezik: „Akit felismerésre bemutatnak, előzően fel kell hívni, hogy a bemutatásra kerülő személyek között a választása szerinti helyet foglalja el. E közlésnek és az elhelyezkedés megjelölésének a jegyzőkönyvből ki kell tűnnie.”⁷⁶

A rendelet a felismerésre bemutatással kapcsolatban egy tilalmat is rögzít, mely alapján olyan személyt, akit fényképének nyilvános bemutatásával kutattak fel, vagy akit a felismerő személy a nyomozás során láthatott, nem szabad bemutatni.⁷⁷

A jelenleg hatályos jogszabály a tanút, a sértettet és más személyt kötelezi a felismerésre bemutatáson való részvételre, és e kötelezettség nem teljesítése esetén a terhelt erre kényszeríthető, míg a tanú és más személy rendbírsággal sújtható.

A probléma e tekintetben abban rejlik, hogy a felismerésre bemutatás aktív közreműködést igényel mind a bemutatottaktól, mind a felismerést végző személyektől. A terhelt nem kényszeríthető rá arra, hogy a sorszámát tartalmazó táblával és viselkedésével nem befolyásolja a felismerőt. A tanú vonatkozásában viszont egy rendbírság kiszabása - egy olyan esetben, amikor ő tart az esetleges bosszútól – nem feltétlenül eredményez aktív, befolyástól mentes részvételt.

Talán a fenti problémák és a fényképről történő végrehajtás adatainak, a bizonyítás során történő könnyebb és törvényes felhasználhatósága eredményezte, hogy a jelenleg hatályos jogszabály már rendelkezik a fényképről történő felismerésre bemutatásról. Erre akkor ad lehetőséget, ha más lehetőség nem áll rendelkezésre.

Az adathordozó útján történő felismerésre bemutatás során, a fényképtablón elhelyezett képeket cserét kizáró módon kell rögzíteni. Ezt követően kerül az bemutatásra a felismerésre bemutatás alanyának.

Fényképalbum bemutatása esetén fel kell hívni az azonosítást végző figyelmét, hogy egy oldalt csak egyszer nézhet meg, vissza nem lapozhat.

Az adathordozó útján történő azonosítás során az azonosítást végző személy a bemutatott objektumok előtt, az azonosítás folyamatában közölheti és indokolhatja megállapításait.

⁷⁶ 23/2003 (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 45. § (1) bekezdése

⁷⁷ 23/2003 (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 45. § (3) bekezdése

Ezzel ellentétben a személyes felismerésre bemutatás során külön helységben történik a személyek megfigyelése és külön helységben a megállapítások közlése.

A bűncselekmény helyszínén a tanú pár másodpercig látta az elkövetőt. Tanúvallomásában elmondta, hogy őt a testmagassága, ruházata, bőrszíne, haja, és arcvonásai alapján felismerné. Ezt követően a nyomozóhatóság látókörébe került egy a cselekmény elkövetésével gyanúsítható személy. A tanú részére, az eljárás során - személyes felismerésre bemutatás keretében - bemutatásra került a gyanúsítható személy, azonban a tanú nem ismerte fel. Ennek oka az volt, hogy bár a cselekmény elkövetése és a fenti bizonyítási eljárás közt nem telt el hosszú idő, az elkövető megváltoztatta külsejét, a haját befestette, rövidre nyírta, arcszörzetet, körszakállat növesztett. A nyomozás során azonban több terhelő bizonyítékot szerzett be a fenti személy ellen a nyomozóhatóság.

2014. év februárjában egy érdi nő feljelentést tett általa ismeretlen tettes ellen, aki a helyi vasútállomás peronja közelében leszólította, bántalmazta és megerőszakolta. Vallomásában részletes személyleírást adott az elkövetőről, annak ellenére, hogy az eset nagyon felzaklatta és sötét is volt. Az elkövető ruházatát is nagy részletességgel leírta. A sértett által adott személyleírás, valamint a helyszín közelében a bűncselekmény idején történő igazoltatások adatainak összevetése alapján egy budapesti férfi került a nyomozó hatóság látókörébe. A férfi további öt indifferens, hasonló külsejű személy részvételével személyesen bemutatásra került a sértett részére, aki a bemutatott személyben felismerte támadóját, bántalmazóját. A nyomozás további szakaszában megállapítást nyert, hogy nem a gyanúsítható férfi követte el a cselekményt, aki előzőleg a sértett egyértelműen felismert. A nyomozás tovább folytatása során további két személy vonatkozásában történt meg a felismerésre bemutatás, az utolsó alkalommal már nem személyesen, hanem fényképről. A fényképről felismert személy a nyomozás során elismerte a bűncselekmény elkövetését, és arról részletes vallomást tett.

4.2.5 A Szembesítés

A büntetőeljárásról szóló törvény 124. §-a alapján

„ (1) Ha a terheltek, a tanúk, illetőleg a terhelt és a tanú vallomásai egymással ellentétesek, az ellentétet szükség esetén szembesítéssel lehet tisztázni. A szembesítettek a vallomásukat egymással előszóban közlik; megengedhető, hogy egymásnak kérdéseket tegyenek fel.”⁷⁸

⁷⁸ 1998. évi XIX törvény 124. § (1) kezdése

Gyakorlati végrehajtása

A szembesítés ténybeli előfeltétele, hogy a vallomások között lényeges ellentmondás legyen. Ez természetesen azt feltételezi, hogy a szembesítendő személyek kihallgatása megtörtént. Amennyiben a szembesítésen tett vallomások a korábbi vallomásoktól eltérnek, úgy az eltérés okára nyilatkoztatni kell nevezettet, valamint arra, hogy melyik vallomását tartja fenn.

A szembesítés jelentőségét, nélkülözhetetlenségét mi sem bizonyítja jobban, mint, hogy intézményét több mint száz éve szabályozzák a büntetőeljárásról szóló törvények. Ráadásul a jelenleg hatályos jogszabályban már nem csak, mint a tanú kihallgatásának részeként, hanem külön bizonyítási eljárásként jelenik meg.

A jogszabályi változás abban mutatkozik meg a jelenleg hatályos törvény és a korábban majdnem 30 évig hatályban volt jogszabály között, hogy míg a korábbi jogszabály a „kell megkísérelni” kifejezést használta, addig a jelenlegi szabályozás már csak lehetőségként jelöli meg a szembesítést.

Ez azonban jelentős változást nem eredményezett a bizonyítási eljárás végrehajtásában vagy annak gyakoriságában, annak ellenére, hogy a törvény lehetővé teszi a szembesítés mellőzését, amennyiben a tanú vagy a terhelt védelme ezt szükségessé teszi.

Az Érdi Rendőrkapitányság illetékességi területén elkövetett erőszakos közöszlész nyomozása során gyanúsított vallomásaaban beismerte a bűncselekmény elkövetését, arra vonatkozóan részletes vallomást tett.

A terhelt és a sértet vallomásaaban minimális, azaz elhanyagolható különbségek mutatkozt, melyek az elkövetés megállapítását, bűncselekmény minősítését, bizonyítását nem befolyásolták volna. Ennek ellenére az ügyész előírta a felek szembesítését. Véleményem szerint az ilyen esetekben célszerű a szembesítés mellőzése. A nemi, erkölcsi bűncselekménynél rendkívül káros lehet a sértett pszichéjére, ha egy helyen, elérhető közelségben kell lennie a sérelmére elkövetett cselekmény gyanúsítottjával.

A vallomásokban mutakozó ellentétek milyensége a jogszabályban nincs megjelölve, az pusztán a vallomások ellentétességét jelöli. Ez azt eredményezi jogalkalmazói, gyakorlati szempontból, hogy minden nemű ellentét esetén szembesítést kell tartani.

Előfordul, hogy az eljárás során „egy oldalon” álló tanuk vallomásaaban van kisebb-nagyobb ellentmondás a bűncselekmény idejére, módjára, akár a helyszínére vonatkozóan, mely a bűncselekmény helyes értékelését nem befolyásolja. Ilyen esetekben

is gyakran utasítja a felügyeletet ellátó ügyészség a nyomozóhatóságot a szembesítés megtartására. Ezt természetesen a jogszabály lehetővé teszi, azonban ezzel több kárt okozhatunk adott esetben, mint amennyi előnyünk származhat a nyomozás során. A magánszféra megjelenése egyre több rugalmasságot kíván meg a nyomozó hatóságtól, hiszen a munkáltató nem szívesen engedi el alkalmazottját és amennyiben többször kell megjelennie a tanúnak, a nyomozó hatóság előtt, úgy ez rá hátrányosan is hathat. Ettől való félelme, valamint a korábbi rossz tapasztalata könnyen sarkallhatja arra, hogy „ne lásson, ne halljon semmit”. Ez pedig a megnehezíthet, esetleg meg is hiúsíthat későbbi eljárásokat.

Ezzel természetesen nem azt akarom sugallni, hogy a szembesítés jogintézménye felesleges, hiszen a bűncselekmény szempontjából jelentős ellentét, minden, ezt a hivatást választó emberben hiányérzetet kelt az eljárás során, mely feloldására a szembesítés adhat lehetőséget. Az igazság keresésére pedig minden törvény adta lehetőséget meg kell ragadni.

Egy középkorú hölgy feljelentette volt élettársát, hogy a családi házában, valamint a hozzá tartozó garázsba erőszak alkalmazásával behatolt és onnan szerszámgepeket, arany ékszereket tulajdonított el. A tanúkihallgatások során mind két fél magáénak tekintette a bűncselekmény tárgyait. Az ellentétek tisztázása végett az előadó szembesítést tartott. A szembesítés során kiderült, hogy mind két fél számára egyértelmű volt a tárgyak tulajdonjoga, de a rossz viszony miatt mindketten szeretnék volna a másikat rossz színben feltüntetni, nem törődve a hatóság figyelmeztetéseivel, a hatóság félrevezetése és a hamis tanúzás jogkövetkezményei vonatkozásában. Ez a példa gyakorlatilag egyedülálló, mert ebben az esetben mindkét fél hamisan nyilatkozott a hatóság figyelmeztetése ellenére.

Az elmúlt 15 év tapasztalata alapján elmondhatom, hogy én, és talán minden kollégám negatív mérleget mondhat magáénak a szembesítések eredménye tekintetében. Személyesen körülbelül 30 szembesítést vezettem le, ezen csupán 10%-a vezetett eredményre. Megállapítható általánosságban is, hogy számtalan végrehajtott szembesítés töredéke vezetett eredményre, elenyésző számban sikerült feloldani az ellentéteket.

A szembesítések eredményességének negatív tapasztalata, valamint a mérlegelés hiánya azt az érzést kelti a nyomozó hatóság tagjában, hogy annak végrehajtása egy szükséges rossz, mely az időszerűséget is megnöveli.

A jelentős ellenérzést kiváltó okként a mérlegelés hiányát jelölném meg. Fontos lenne azt mérlegelni, hogy az ellentét a bűncselekmény megvalósulása, helyes minősítése, bizonyítása, az elkövető személye szempontjából jelentős-e? Valamint a szembesítés végrehajtásának nehézségeit is vizsgálni kellene. Az alábbiakban néhány példán keresztül megkísérlem bemutatni a mérlegelés jelentőségét.

Garázdaság vétsége miatt indult eljárás. A nyomozás során a kihallgatott tanú elmondta, hogy a kora délutáni órákban, átlagos forgalmú, családi házas övezet utcájában szembe találkozott egy ismerőseivel, haragosával, akivel a közelmúltban nézeteltérése volt. A találkozáskor szóváltásba keveredtek, veszekedés alakult ki közöttük, mely során őt az ismerőse több alkalommal, kézzel megütötte és lábbal megrúgta. A sértett által használt gépkocsiba is több alkalommal belerúgott. Az ütések következtében a sértetten sérülés nem volt látható, a gépkocsiban a rúgással az elkövető jelentős kárt nem okozott. A feljelentő könnyű testi sértés miatt magánindítvánnyal nem élt. Az eljárás során az adatgyűjtés eredményeként meghallgatott tanúk, a sértett vallomását megerősítették. A gyanúsított vallomásában elmondta, hogy valóban veszekedtek az ismerőseivel, mely során egy alkalommal dulakodtak és egy alkalommal a gépkocsiját megrúgta, de sem az ütést, sem pedig a rúgásokat nem ismerte el. A két fél szembesítése eredményre nem vezetett. A tanúk vonatkozásában a szembesítés nehézséggel járt volna külföldi munkavállalásuk miatt. Felmerül a kérdés, hogy a további, az előzőekben meghallgatott tanúk szembesítés lefolytatása szükséges-e?

Lopás miatt tett feljelentést egy fiatalember, mivel tárcáját egy Érden működő szórakozóhelyen eltulajdonították. A sértett, illetve a helységben jelen lévő további két szemtanú elmondta, hogy egy kreol bőrű férfi bement a vendégtérbe, megállt a pult előtt, ahol a sértett táskája volt elhelyezve. A szórakozóhelyen lévő személyek figyelmetlenségét kihasználva a férfi a tárcát a táskából kivette és elrejtette a ruházatában, melyből a tanúk annyit láttak, hogy egy fekete tárcát a férfi a nadrágzsebébe betesz és sietve távozik. A férfi a személyleírás alapján rövid időn belül elfogásra került, mely során ruházat átvizsgálás során a nadrágja farzsebéből egy üres tárca került elő, mely a sértettnek be lett mutatva és ő azt sajátjaként felismert. A terhelt vallomása során elmondta, hogy valóban járt a szórakozóhelyen, de csak a barátnőjét kereste, és ő nem tett el semmit, nem is látott pénztárcát. Két szemtanúval megtörtént a terhelt szembesítése,

azonban eredményre nem vezetett. Szükséges-e a harmadik szembesítés végrehajtása, ha az nehézségekbe ütközne?

Olyan esetben, ha az elkövető ismeretlen helyen tartózkodik, vallomásában tagadta a cselekmény elkövetését, azonban több tanú is vallomásában elmondta, hogy elkövette a cselekményt és további bizonyítékok támasztják alá a tanúk vallomását, szükséges-e a szembesítés, vagy alkalmazható a távollévő terhelttel szembeni eljárás?

Itt ismét megemlíteném a nemi erkölcs elleni bűncselekmények körét. Itt álláspontom szerint mellőzhető lenne a szembesítés a sértett védelme, valamint az eljárás gyorsabb és egyszerűbb lefolyása érdekében, azonban ez nem minden esetben valósul meg.

Természetesen sok eljárás esetében a szembesítés végrehajtása nem mellőzhető, hiszen annak hiányában az eljárás érdemi befejezéséről döntené nem lehet.

4.2.6 A szakértők párhuzamos meghallgatása

A büntetőeljárás törvény fejlődése során a bizonyításban, illetve a büntetőeljárásban a szakértők szerepe jelentős volt, azonban a mai hatályos 1998. évi XIX törvény hatályba lépéséig a szakértők párhuzamos meghallgatására nem volt lehetőség.

A hatályos büntetőeljárás törvény ezen jogintézményről az alábbiak szerint rendelkezik: 125. § „Ha a szakértők véleménye eltér, az eltérést a szakértők egymás jelenlétében való meghallgatásával lehet tisztázni.”⁷⁹

Nyomozati szakaszban a szakértők párhuzamos meghallgatása ritka, egyáltalán nem jellemző. A bírósági eljárás során viszont több alkalommal fordul elő, hogy több azonos szakterületen dolgozó szakértő egymástól teljesen eltérő szakvéleményt ad. Nagy port kavart, a médiában is látható, hallható bűncselekményeknél is több alkalommal előfordul, hogy kettő, olykor három szakértőt von be a bíróság. A szakvélemények tisztázása érdekében a hatóság a szakértőket párhuzamosan hallgatja meg.

⁷⁹ 1998. évi XIX törvény 125. §

5. A BÍRÓSÁG ÉS ÜGYÉSZSÉG ELVÁRÁSAI A BIZONYÍTÁSI ELJÁRÁSSAL SZEMBEN

Bizonyítás nélkül lehetetlen az eljárási célok elérése, ezért a büntetőeljárásnak nagymértékben alapja a bizonyítás. A büntetőeljárás tartalmi oldalának jelentős részét a bizonyítás képezi. A bizonyítás szó hallatán legtöbbször a feltételezések igazolására, mint logikai tevékenységre illetve, a bírósági tárgyaláson felvett bizonyításra asszociálnak. Természetesen a tárgyalás a bizonyítás csúcspontja, mégis a bizonyítás tartalma összetettebb annál, hogy csak a tárgyalási szakra redukálható legyen. A bizonyítás több mozzanatból tevődik össze. Ide tartozik a bizonyítékok összegyűjtése, bíróság elé tárása, értékelése és felhasználása is. Ezek a mozzanatok szükségszerűen felvetik annak tisztázását, hogy a bizonyítás alanyai miként vesznek részt a bizonyításban, mely mozzanatokot végzik.

A Büntetőeljárásról szóló törvény rendelkezése alapján a vád bizonyítása a vádlót terheli, a terhelt terhére pedig csak a kétséget kizáróan bizonyított tények értékelhetők. A bíróság és az ügyészség feladata az, hogy a vádlott bűnösségét - elmarasztaló ítélet reményében - minden kétséget kizáró módon bizonyítsa, a lehető legtöbb bizonyítékot vonultassanak fel. Ezt támasztja alá jogszabály azon rendelkezése is, hogy a terhelt beismerő vallomása esetén is minden lehetséges bizonyítékot be kell szerezni.

A fentiekből következik a vádhatóság azon kötelezettsége, hogy oly mértékben bizonyított tényállást terjesszen elő a bíróságon, mely a későbbiek során elegendő és kétséget kizáró lesz a vádlott bűnösségével kapcsolatban.

A nyomozóhatóság feladatát képezi a bírósági tárgyalás előkészítése oly módon, hogy a tényállás, az elkövető és a bűnösségét igazoló, büntetőjogilag releváns tények felderítése megvalósuljon, illetve a bűnösség bizonyítására elegendő bizonyíték álljon rendelkezésre.

A két eljárás során az ügyész és a bíró feladata némiképp eltér. A szabálysértési eljárás során az ügyész „csak” ellenőrzi a szabálysértési hatóság eljárásának, intézkedésének törvényességét, addig a büntetőeljárás során képviseli a vádat bíróság előtt.

A büntetőeljárás során azonban az ügyész a közvádó. Ennek megfelelően nyomoz vagy nyomozást végeztet. Amennyiben a nyomozást a nyomozóhatóság végzi, úgy ellátja a nyomozás feletti felügyeletet, mely során biztosítja, hogy a nyomozást a büntetőeljárás törvény rendelkezéseinek megfelelően végezzék, illetve, azt, hogy az eljárásban résztvevő személyek a jogaikat érvényesíthessék.

Tekintettel arra, hogy a büntetőeljárás során az ügyész szerepe a nyomozás felügyeletének ellátásánál szélesebb körű, így elvárásait a nyomozóhatóság utasításszerűen hajtja végre. A bizonyítás során nem csak a törvényesség betartását ellenőrzi, felügyeli, de a vádemeléshez elengedhetetlenül szükséges feladatokat is előírja a nyomozóhatóság részére.

Bócz Endre a nyomozás valódi funkcióját abban jelölte meg, hogy a nyomozó hatóság megítélheti, hogy a történetekre vonatkozó ismeretei mennyiben bizonyíthatóak, az ügyész pedig azt ítélni meg, hogy a bizonyítható tények mennyiben alkotnak büntetendő cselekményt, ugyanis az elé tárt bizonyítékoknak kell az ügyészt arra az ésszerű felismerésre sarkallniuk, hogy bűncselekmény történt, melyet a terhelt követett el, és mindezt perrendszerű bizonyítékok támasztják alá.⁸⁰

A szabálysértési eljárás során, első fokon csupán az elzárással is büntethető szabálysértések miatt jár el a bíróság. Ezen felül a szabálysértési hatóság által hozott határozat ellen benyújtott kifogás, valamint a szabálysértési hatóság eljárása és intézkedései ellen az ügyési intézkedés elbírálását végzi.

Ezzel szemben a büntetőeljárás során a bíró feladata az igazságszolgáltatás, tehát minden olyan eljárásban, ahol az elkövető ellen az ügyészség vádat emelt, a bizonyítékok szabad értékelésével ő dönt.

A bíróságnak az Alaptörvényben és a Büntetőeljárásról szóló törvényben megfogalmazott feladata az igazságszolgáltatás, míg az ügyészség - ugyancsak az Alaptörvény és a Büntetőeljárásról szóló törvény rendelkezései szerint - egyéb kötelezettségei mellett a vád képviselőjére és bizonyítására köteles. A bizonyítási kötelezettség jelenti egyrészt a bizonyítási eszközök felderítését, felhasználását, másrészt a bizonyításban való tevőleges közreműködést.

⁸⁰ Bócz Endre: Elgondolások a büntetőeljárás újrakodifikálásához, Belügyi Szemle, 1990/1, 51-58 oldal

A bíróság meggyőződése az ítéleti bizonyosság alapvető követelménye. Tényekkel bizonyított adatokból, a logika törvényei szerint levont következtetések alapján kell kialakulnia a bíró azon meggyőződésének, hogy a megállapított tényállás objektíve igaz. A nem törvényesen beszerzett bizonyítékok azonban nem veszélyeztethetik a valóság feltárását.

A nyomozóhatóság is elemzi, értékeli az általa beszerzett adatokat, bizonyítékokat, ez azonban nem említhető egy lapon az ügyész és a bíróság bizonyítékértékelő tevékenységével. Minőségi és mennyiségi különbségek választják el egymástól a kétfajta mérlegelést. A nyomozóhatóság által végzett értékelés csak a nyomozás tervezésére, verziók felállítására - melyről a törvény nem rendelkezik - van kihatással, míg az ügyész és a bíróság értékelő tevékenysége komoly eljárásjogi következményekkel jár. Az ügyész értékelése és ténymegállapításai határozzák meg a bírósági bizonyítás irányát, a bíróság pedig a végrehajthatóság, megváltoztathatatlanság és az igazság erejével – és terhe mellett – értékeli a bizonyítékokat és vonja le ténymegállapításait

Az ügyészség és a bíróság a nyomozóhatósággal szemben támasztott elvárásait a Budaörsi Járási Ügyészség vezetőjével, Dr. Nikolényi Gáborral és a Budaörsi Járásbíróság elnökével, Dr. Liziczay Sándorral lefolytatott interjúk, valamint az ügyészi átiratokban foglaltak vizsgálatával tártam fel.

A dolgozatom ezen részében természetesen azokat az eszközöket és eljárásokat vizsgálom, melyek végrehajtásával kapcsolatban a törvényesség betartásán kívül aggály, kifogás merült fel az ügyészség, illetve a bíróság részéről.

5.1. Ügyészségi, bírósági elvárások a bizonyítási eszközökkel szemben

Az eljárás során bevont igazságügyi szakértő véleményét általában a fent leírt formai követelmények betartásával terjeszti elő. Ennek ellenére akad néhány szakértő, aki csupán a véleményt készíti el, tehát csak a nyomozóhatóság kérdéseire adott választ rögzíti. Ez az ügyészség álláspontja szerint aggályos, hiszen a tényfeltáró rész hiányában csupán eseti szaktanácsadói véleményként veszi figyelembe.

Bár a jogszabály rendelkezései előírják, mégis előfordul, hogy amennyiben a szakértő nem minden kérdésre ad kielégítő választ, a nyomozóhatóság nem hívja fel őt a vélemény kiegészítésére.

A terhelt vallomásaival kapcsolatban mindkét intézmény egyöntetűen úgy vélekedett, hogy adott esetben szükséges lenne a kihallgatásokat videó kamera segítségével adathordozóra rögzíteni. Ez leginkább a több bűncselekmény elkövetését részletesen beismerő terhet kihallgatásánál lenne szükséges. Mivel a terhelték több esetben vallomásukat a bírói szakban visszavonják, így a videofelvétel, mint tárgyi bizonyítási eszköz segíthetne a bizonyításban.

5.2 Ügyészi, bírósági elvárások a bizonyítási eljárásokkal szemben.

A szemle kapcsán leginkább a bírói elvárás lenne a eljárási cselekmény videofelvételre történő rögzítése. Amennyiben a bírósági eljárás során felmerül egy tárgy jelenléte, vagy esetleg hiánya, melyet a szemle írásos dokumentációja nem tartalmaz, úgy az ellenőrizhető lenne a szemléről készült felvétel megtekintésével.

Hibaként került feltárássra az ügyészség és a bíróság részéről is a már említett sablonosság, a helyszínrajz hiánya, valamint a fényképmelléklet nem megfelelő minősége.

Mind a helyszíni kihallgatás, mind pedig a bizonyítás kísérlet vonatkozásában hibaként került megjelölésre a videofelvétel hiánya. A felvételen egyrészt ellenőrizhető lehet a törvényesség betartása, hiszen mindkét bizonyítási eljárás önkéntes és a kihallgatott személy aktív részvételét igényli. A felvételből egyértelművé válik, hogy nem a nyomozóhatóság végrehajtó tagja vezette rá a „helyes megoldásra”. Ez szintén a vallomás visszavonásánál lehet döntő.

A helyszíni kihallgatás során felmerült hibaként az azt megelőző kihallgatás hiánya, esetleg annak nem megfelelő részletessége.

A felismerésre bemutatás vonatkozásában az ügyészség az adathordozó útján történő felismerésre bemutatás előtérbe helyezését több esetben aggályosnak tekinti. Ilyen esetekben hibaként jelöli meg azt, hogy az ügyiratban nincs nyoma annak, hogy a nyomozóhatóság megkísérelte volna a személyes felismerésre bemutatás végrehajtását és ez miért nem vezetett eredményre. Ezekben az esetekben a nyomozóhatóságnak dokumentálnia kell, hogy milyen intézkedéseket tett a személyes bemutatás megkísérlésére.

A szembesítések végrehajtásával kapcsolatban hibaként került megjelölésre, hogy nem elég részletesek, lényegre törőek. Több esetben a végrehajtó előadó csupán elmondhatja az érintett felekkel a történeteket, és nem az ellentétre kérdez rá. Ezen felül az esetleges ellentétes vallomástétel okára nem kérdez rá.

6. BEFEJEZÉS

Szakdolgozatom célja az volt, hogy bemutassam, és egyben összehasonlítsam a szabálysértési eljárás és a büntetőeljárás bizonyítási szakaszait, ezeknek sajátosságait. Megvizsgáltam az egyes eljárások bizonyításra vonatkozó szabályait a jogfejlődés tükrében. Bemutattam a bizonyítás fejlődését a középkori Magyarországon, a XVIII-XIX. századi Magyarországon. Dolgozatomban rávilágítottam arra, hogy már több, mint száz éve a jogalkotók felismerték azt a tényt, hogy a végleges bírói döntést szükséges, hogy megelőzze egy úgynevezett bizonyítás, vagy legalábbis arra kísérletet kell tenni. A büntető és a szabálysértési eljárás bizonyítási rendszere számos olyan, a gyakorlatban évszázadok óta formálódó és egyben fejlődő intézményrendszerrel rendelkezik, melyet a közigazgatási eljárási kodifikációk sem hagyhattak figyelmen kívül. A fentiek alapján megállapítható, hogy a büntető és a szabálysértési eljárás legkézenfekvőbb hasonlósága a bizonyítékok és a bizonyítási eszközök részbeni azonosságán alapul. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy ebben az időben a jogalkotók számára a kodifikációk csak útmutató jellegűek voltak.

Dolgozatom következő részében a szabálysértési és a büntetőeljárási törvényben a bizonyítási eszközökre vonatkozó konkrét törvényi rendelkezéseket hasonlítottam össze. Vizsgálatom során a 2012. évi II. törvényt (Sztv.) és az 1998. évi XIX. törvényt (Be) hívtam segítségül. Az összehasonlítás során a különbségeket és a hasonlóságot is feltártam. Egyértelműen látható, hogy a büntetőeljárás rendelkező részei a bővebbek, részletesebbek és a szabálysértési törvény, bár a legtöbb esetben igyekszik azonosan felépíteni a jogintézményeit, de mégis a kistestvére a büntetőeljárásnak. Ennek egyértelműen az az oka, hogy a szabálysértési, csak úgynevezett kisbűncselekmények nem élveznek akkora figyelmet, gyakorlatilag nincs akkora jelentőségük. Igyekeztem példákat hozni az egyes eszközökhöz, érzékeltetve ezzel fontosságukat és az eljárás során a jelentőségüket.

A szakdolgozat negyedik szakaszában az egyes bizonyítási eszközök lényegét mutattam be és ezekhez gyakorlati példákat is hoztam. Mivel a büntetőeljárás alapját képező cselekmények társadalomra veszélyességének fokát tekintve eseteként jóval súlyosabbak, mint a szabálysértések, ezért úgy gondoltam, hogy az elkövetők tagadó személyisége még inkább előtérbe helyeződik, így a bizonyítás emiatt is bonyolultabb és összetettebb, mint a

szabálysértési eljárás során. A fentiekre való tekintettel – nem a szabálysértési eljárást, hanem a büntetőeljárást vettem alapul és az egyes eszközök eljárások bemutatása során ezek váltak hangsúlyosabbá dolgozatomban.

Végül, de nem utolsó sorban az ügyészség, és a bíróság elvárásait, kvázi követelményit foglaltam össze. A dolgozatból egyértelműen kiderül, hogy a rendőrség munkája során több esetben teljesen másként látja a bizonyítási eszközök felhasználást, mint az ügyészség. Az ügyészség sok esetben nem, mint lehetőség kezeli, hanem mint kötelező és végrehajtandó feladatot. Lásd a szemérem elleni bűncselekménynél a szembesítést, vagy a már egyértelműen bizonyított cselekménynél a felismerésre bemutatást. A bírósági interjú során az derült ki, hogy a hatóság megfelelően alkalmazza a bizonyítási eszközöket, a bizonyítási eljárásokat, leginkább a szakmai előírásokat, az egyének hiányosságait emelte ki hibaként.

Összegezve a vizsgálataim megállapításait, elmondható, hogy a büntetőeljárás törvény bizonyításra vonatkozó rendelkezései minden tekintetben bővebbek és több esetben végrehajtásra vonatkozó rendelkezéseket is tartalmaz. Véleményem szerint ez a szabálysértés és a bűncselekmény társadalomra veszélyességének különbségének tudható be.

Ennek ellenére a szabálysértési eljárás során lefolytatott bizonyítás épp olyan szükségeszerű és fontos, mint a büntetőeljárásban. Az állampolgárok szubjektív biztonságérzetét nem csupán a bűncselekmények elkövetése, hanem a sérelmükre elkövetett, vagy általuk észlelt szabálysértések is befolyásolják. Ezért úgy vélem, hogy a szabálysértési eljárás alulértékelését indokolt lenne megszüntetni, vagy legalább is elindulni azon az úton, mely megfelelő megbecsülést eredményez a szabálysértési eljárás vonatkozásában.

7. IRODALOMJEGYZÉK

1. Angyal Pál: A magyar büntetőeljárás jog tankönyve. Athenaeum, Budapest, 1915.
2. Anti-Barta-Bócz-Illár-Lakatos: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2001.
3. Anti-Barta-Bócz-Illár-Lakatos: Krimináltaktika II. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2002.
4. Balogh – Edvi – Vargha: A bűnvádi perrendtartás magyarázata. Grill, Budapest, 1899.
5. Bócz Endre: Elgondolások a büntetőeljárás újrakodifikálásához, Belügyi Szemle, 1990/1
6. Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog. Rejtjel kiadó, Budapest, 2004.
7. Dr. Boros Anita: Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban, Phd értekezés, Károli Gáspár Református Egyetem Budapest 2008.
8. Katona Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században, KJK, Budapest, 1977.
9. Kálmán Dekrétumainak Első könyve 26. Fejezet arról, hogy a tanúk gyónjanak meg, minekelőtte tanúságot tesznek. in. Ezer év törvényei; forrás: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=430> (2014.05.02)
10. Közigazgatási és integrált rendészeti vezetési ismeretek I. kötet, Rendészeti szakvizsga bizottság, Budapest, 2013.
11. Mezey Barna: Magyar Jogtörténet 2., javított kiadás, Osiris Kiadó Budapest, 2003
12. Szent László Király Dekrétumainak Első Könyve 13. Fejezet a parázna asszony megöléséről. in. Ezer év törvényei. forrás: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=327> (2014.05.02.)
13. <http://jesz.ajk.elte.hu/dobos15.html> (2014.03.04.)
14. 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról.
15. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.
16. 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről.
17. 23/2003 (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól.